

Нашій газеті – 3 роки

11 листопада 2020 року вийшов перший номер обласної літературно-мистецької газети «Струна». Її створив і видає як засновник і редактор журналіст Петро Антоненко. Він же – засновник і редактор обласної газети «Світ-інфо».

За три роки в нашій газеті надруковано дуже багато матеріалів про письменників, також їхні твори, про історію і сьогодення літератури і мистецтва Чернігівщини, України і світу. Ось головні публікації.

Письменники

Чехія. Ярослав Гашек. Карел Чапек.

Німеччина, Австрія. Еріх Марія Ремарк. Стефан Цвейг.

США. Джек Лондон. Маргарет Мітчелл. Марк Твен. Ернест Хемінгуей. О. Генрі. Едгар По. Фенімор Купер.

Франція. Гі де Мопассан. Жорж Сіменон. Жюль Верн. Екзюпері. Буало-Нарсежак. Віктор Гюго. Ларошфуко.

Латинська Америка. Маріо Варгас Льюса. Габріель Гарсія Маркес. Ісабель Альєнде.

Великобританія. Джон Бойнтон Прістлі. Честертон. Бернард Шоу. Агата Крісті. Артур Конан Дойл. Етель Ліліан Войнич. Джером. Вілкі Коллінз.

Польща. Генрік Сенкевич. Еліза Ожешко. Болеслав Прус. Ярослав Івашкевич. Тадеуш Доленга-Мостович. Марія Домбровська. Стефан Жеромський. Марія Крнопніцька. Яніна Іпехорська. Станіслав Ежи Лец.

Росія. Бунін. Чехов. Шолом Алейхем.

Українська діаспора. Іван Багряний. Петро Карпенко-Криниця. Євген Маланюк. Олег Зуєвський. Оксана Лятурина. Богдан-Ігор Антонич. Василь Софронів-Левіцький. Наталена Королева. Олена Теліга. Василь Королів-Старий.

Україна. Ліна Костенко. Борис Олійник. Олесь Гончар. Олександр Довженко. Остап Вишня. Степан Васильченко. Михайло Коцюбинський. Василь Стус. Майк Йогансен. Павло Тичина. Опанас Маркович. Степан Васильченко. Михайло Драй-Хмара. Михайло Семенов. Павло Мовчан. Валерій Шевчук. Володимир Дрозд. Анатолій Дімаров. Софія Русова. Любов Яновська. Климент Квітка. Валеріан Підмогильний.

Чернігівщина. Микола Адаменко. Петро Антоненко. Олександр Астаф'єв. Раїса Борщ. Микола Будлянський. Валентина Грибенко. Ніна Горбань. Валентина Громова. Олександр Деко. Олександра Дідович. Петро Дідович. Кузьма Жур-

ба. Людмила Зіневич. Володимир Кашка. Володимир Кезля. Микола Клочко. Світлана Коробова. Віталій Корж. Анатолій Крупко. Ірина Кулаковська. Дмитро Куровський. Петро Куценко. Валентина Мастерова. Ладя Могилянська. Кость Москалець. Олександр Олійник. Любов Пономаренко. Євген Постульга. Володимир Сапон. Олена Терещенко. Микола Ткаченко. Ніна Ткаченко. Микола Турківський. Володимир Фриз. Наталка Фурса. Лілія Черненко. Василь Чухліб. Тетяна Шевченко. Володимир Шварчук. Олена Шульга.

Золотий фонд української естради. Дмитро Гнатюк. Жанна Боднарук. Володимир Івасюк. Тріо Маренич. Ігор Поклад. Ансамбль «Мрія». Юлія Пашковська. Олександр Білаш. Василь Зінкевич. Ігор Шамо. Юрій Рибчинський. Алла Кудлай. Анатолій Кос-Анатольський. Володимир Верменич. Олександр Злотник. Анатолій Горчинський. Анатолій Пашкевич. Микола Ткач. Назарій Яремчук. Андрій Малишко. Остап Гавриш. Богдан Весоловський. Люцина Хворост. Гурт «Kozak System». Геннадій Татарченко. Гурт «ГраБля». Тарас Петриненко. Борис Буєвський. Микола Мозговий. Дмитро Луценко. Іван Попович. Лілія Сандулеса. Олександр Таранець. Павло Дворський. Ансамбль «Кобза». Костянтин Огневий. Іво Бобул. Микола Луків.

Зірки світової естради. Консуело Веласкес. Шарль Азнавур. Джордже Мар'янович. Карел Готт. Лілія Іванова. Слава Пшибильська. Анна Герман. Рафаель. Мірей Матьє. Джо Дассен. Емі і Юмі Іто. Ів Монтан. Мариля Родовіч. Едіта Гурняк.

Зірки світового кіно. Софі Лорен. Жерар Депардье. Катрін Денєв. Жан-Поль Бельмондо. Польське кіно: режисери Анджей Вайда, Егі Гофман, Рішард Бер, актори Барбара Брільська, Малгожата Браунек, Даніель Ольбрыхський, Богуслав Лінда, Ізабелла Скорупко, Павел Дельонг, Агнешка Влодарчик, Міхал Жебровський, Магдалена Мельцаж, Єжи Камас, Єжи Бінницьки, Броніслав Павлік, Роман Вільгельмі, Анна Димна.

Також у кожному номері публікації з історії літератури, мистецтва.

Всі номери газети є в Інтернеті, на сайті газети «Світ-інфо». Щоб зйти на нього, досить набрати в Гугл українською назву цієї газети або адресу сайту «Світ-інфо»: <http://svit11.wordpress.com>

Студія «ВІАТЕЛ»: просвітницький проект на Чернігівщині

Прилуки: фільм про Симона Петлюру

На фото зліва направо: Петро Антоненко, директорка центральної міської бібліотеки ім. Л. Забашти Людмила Зубко, Василь Вітер, Наталка Сопіт.

Ця столична студія ВІАТЕЛ уже майже два десятиліття створює документальні фільми про видатних українців. Це проект «Гра Долі». Але не тільки це в активі студії.

Василь Петрович Вітер – засновник студії «ВІАТЕЛ», президент ТОВ «ВІАТЕЛ». Кінорежисер, сценарист, член Національної спілки кінематографістів України, доцент, завідувач кафедри телережистури Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, Заслужений діяч мистецтв України. Галина Іванівна Криворчук – засновниця студії «ВІАТЕЛ», директор ТОВ «ВІАТЕЛ». Сценаристка, продюсерка, член НСКУ, Національної спілки журналістів України.

Нині студія разом з ГО «Сучасне українське кіно «СУК», за підтримки Міжнародного Фонду «Партнерство за сильну Україну», який співпрацює з МЗС України і фінансується урядами Великобританії, США, Канади, Швеції, Швейцарії, Фінляндії, проводять серію заходів у музеях, інших закладах Чернігівщини, в яких знімалися фільми циклу «Гра долі». Це фільми про наших земляків, або тих, чия доля була пов'язана з нашим краєм. Акції відбуваються за сприяння Департаменту культури обласної адміністрації. Проходять покази фільмів, зустрічі глядачів з творчою групою, обговорення стрічок.

В зустрічах беруть участь представники проекту «Досвід української ідентичності в історичному аспекті на теренах Чернігівщини і Київщини. Вплив героїв минулого на вибір сучасників під час гібридної війни». Адже в проєкті передбачені заходи арттерапії у формі демонстрації фільмів і їх обговорення з глядачами, спілкування з психологінею Тетяною Мариніною.

10 вересня, у день народження видатного кінорежисера Олександра Довженка, на його батьківщині у Сосниці відбувся показ знятого студі-

єю фільму про митця. Наступна акція відбулася в Ніжинському державному університеті ім. Миколи Гоголя: презентація документального фільму «Микола Гоголь. Молитва за спасіння». У Ніжині в Міському Будинку культури було показано фільми «Марія Заньковецька. Обожнювана», який знімався на ніжинській землі, та «Михайло Коцюбинський. Бистроплинний сон».

А у Прилуках, в Міському Будинку культури, 27 жовтня, теж пройшла така акція. Сюди завітали Василь Вітер, Галина Криворчук, журналістка і ведуча циклу «Гра Долі» Наталка Сопіт.

Гості приїхали з презентацією свого фільму «Симон Петлюра». Прилуки обрано не випадково. Адже на початку ХХ століття місто і повіт входили до Полтавської губернії, а саме в Полтаві народився Петлюра. І ще одна важлива обставина: дружина Петлюри Ольга Більська – родом з Прилуччини.

Саме тому до числа учасників обговорення був долучений і редактор нашої газети Петро Антоненко. Він розповів про свою давню дружбу з науковим консультантом фільму Станіславом Стемпнем, директором Південно-Східного Інституту в Перемишлі, кращим в Польщі знавцем життя і діяльності Петлюри. Він пише зараз книгу про видатного українського діяча. Редактор розповів, що за дорученням Інституту і його директора веде пошуки в чернігівських архівах відомостей про Ольгу Більську, яких, на жаль, так мало в медіа просторі, науковому обігу. Чимало вже вдалося знайти.

Після показу традиційно пройшло спілкування з митцями, обговорення побаченого. Акцентували на тому, що треба вивчати, знати нашу історію. Не випадково учасниками заходу були студенти, старшокласники. А також керівники гуманітарних закладів міста.

Чернігів: фільм про Михайла Коцюбинського

1 листопада студія представила в Літературно-меморіальному музеї-заповіднику письменника фільм «Михайло Коцюбинський. Бистроплинний сон». Знятий він був понад 10 років тому, саме в Чернігові, в тому числі і тут, в музеї. На цьому показі було і чимало молодих глядачів – старшокласники, студенти. Фільм представили сценарист та режисер картини Василь Вітер, ведуча фільму і циклу «Гра Долі» Наталка Сопіт, продюсерка Галина Криворчук. В заході також взяли участь психологіня Тетяна Мариніна, PR-менеджерка Ольга Прокопенко.

Як і попередні, ця акція пройшла в рамках Програми підтримки мешканців України на деокупованих територіях і за сприяння Міжнародного Фонду «Партнерство за сильну Україну». Основна мета проєкту – заходи терапії мистецтвом у формі демонстрації фільмів і їх обговорення з глядачами, а також спілкування з психологом.

Торік, на початку масштабної агресії росіян, тодішній і багаторічний директор музею, правнук класика Ігор Коцюбинського з родиною і деякими працівниками під час облоги Чернігова не залишив музей напризволяще, перебував у підвалі меморіального будинку. Сам будиночок і деякі меморіальні меблі були пошкоджені під час артобстрілів російських агресорів. Ігор Коцюбинський свого часу був консультантом цієї документальної стрічки.

Музейники і зараз активно займаються волонтерською роботою.

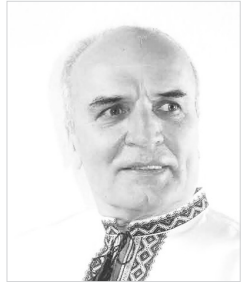
Галина Криворчук, Ігор Коцюбинський, Наталка Сопіт, Наталка Коцюбинська, Василь Вітер.

Заняття з арттерапії

Віталій Корж: нова відзнака за книгу «Еківоки»

Віталій Терентійович Корж – відомий український політичний і громадський діяч, наш земляк з Чернігівщини. Народився у селі Дроздівка Куликівського району у простій селянській родині. І хоч уже понад півстоліття мешкає в Києві, ніколи не поривав зв'язків з рідним селом, допомагає землякам, є активним членом Чернігівського земляцтва в Києві. Заслужений економіст України, кандидат економічних наук, Почесний громадянин Києва.

За плечима – наполеглива праця на залізничному транспорті, в економіці, науковому середовищі, бізнесі інтернет-технологій. Віталій Терентійович – депутат Верховної Ради України трьох скликань, бере активну участь у благодійній роботі. Він автор численних публікацій у періодиці, кількох книг публіцистики.

Віталій Корж написав у 2019 році книгу прози «Еківоки». Це цікаве поєднання художнього і документального письма, книга оповідань, новел, етюдів, які ав-

тор влучно назвав оповідками. Вийшла книга у Чернігові, у видавництві «Десна», в гарному поліграфічному оформленні. У нашій газеті в номерах 2, 4, 7, 13, 20 надруковано кілька оповідань з неї.

Книга зайняла перше місце в номінації прози в обласному конкурсі «Книга року-2019». За цю книгу автор у 2020 році був відзначений головною творчою нагородою Чернігівщини – Премією імені Михайла Коцюбинського.

І ось чергова відзнака. У Коростені на Житомирщині на XVII Всеукраїнському літературно-мистецькому святі «Просто на Покрову» було нагороджено лауреатів Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Василя Юхимовича. Лауреатом премії став і Віталій Терентійович Корж – за книгу «Еківоки». З чим його і вітаємо!

Варто сказати, що Віталія Коржа і Василя Юхимовича єднала давня, міцна дружба. У своєму творчому доробку Віталій Корж має цікаві, зворушливі публікації про свого товариша. Наприклад, публікація «Його льон квітнуче вічно», в газеті «Земляцтва житомирчан». Річ у тім, що Василь Юхимович автор слів дуже відомої пісні «А льон цвіте», яку на його вірш написав композитор Іван Сльота.

Але не тільки цим. Тому – також і про письменника, чийм іменем названа ця всеукраїнська премія.

Юхимович Василь Лукич (на фото) народився 12 липня 1924 р. в с. Сингаї Коростенського району на Житомирщині. Закінчив Вінницький педагогічний інститут. Учасник війни, нагороджений медалями та Почесними Грамотами Президії Верховної Ради України та Чувашії. З 1956 р. член Спілки письменників.

Автор більш як 20 книжок поезій, серед яких – «Матері», «Не пройду стороннім», «З клеоту літ». Також відомий український гуморист, сатирик, автор кількох кижок таких віршів. Заслужений працівник культури, заслужений діяч мистецтв України, лауреат літературних премій «Пам'ять» та премії ім. О. Вишні. Також багато працював журналістом, зокрема у редакціях газет «Зоря Полтавщини» та «Вінницька правда». З 1960 по 1988 рік працював у журналі «Україна» – завідувачим відділом літератури та мистецтва, заступником головного редактора. Помер у Києві в 2002 році.

Літературні суботи у Коцюбинського

Це була цікава традиція у духовному житті Чернігова: в затишному домі класика літератури Михайла Коцюбинського по суботах збиралися літератори, митці. Читали, обговорювали свої твори, вели цікаве спілкування.

Чернігівський Літературно-мистецький музей-заповідник Михайла Коцюбинського позаторік відновив ці Літературні суботи. Ініціаторкою і ведучою стала чернігівська журналістка, поетка Валентина Громова. Активно долучилися заступниця директора музею Наталія Коцюбинська, обласна організація Спілки письменників України. В теплу пору захід проходив на веранді меморіального будинку письменника, при виході в його чарівний сад. В інший час в залі музею.

Гостями такої акції побули зі своїми творчими звітами не лише чернігівські літератори і митці, а й гості з Ніжина, Прилук, Коропа.

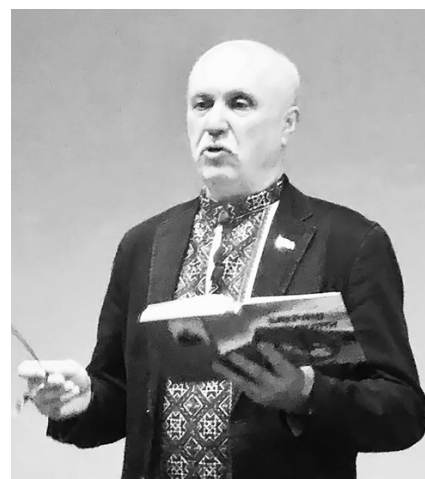
Після певної перерви, викликані війною, нещодавно літературні суботи у Коцюбинського відновлено. Їх знову організовує Валентина Громова, котра

нині виконує обов'язки голови обласної письменницької організації.

В цю суботу гостем музею став відомий письменник Олександр Забарний, уродженець Прилук, котрий вже давно мешкає в Ніжині, доцент, а перед цим – багаторічний декан філологічного факультету педагогічного університету ім. Гоголя. Забарний – лауреат найпрестижнішої творчої відзнаки області – літературно-мистецької премії ім. Коцюбинського. А недавно став переможцем обласного конкурсу «Книга року -2022», за свою документальну книгу «Багрянні терикони». Саме її і представив гість у залі музею перед шанувальниками літератури.

За словами автора, книга «писалася сім років, з 2014-го аж до 2021-го, писалася неспіхом, пропускаючи через серце і мозок автора кожну долю своїх літературних героїв. Таке ретельне осмислення дало змогу наповнити книгу реальними життям, закарбувати словом події, що відбувалися на той час в Україні».

Видання, що було підписане до друку майже напередодні широко-

масштабного вторгнення російських окупантів, спонукає до глибоких роздумів. У післяслові до нього автор пише: «Нам треба вчитися жити-вживати-перемагати в нових умовах, а отже є реальна потреба в оздоровленні душі. Душа прагне перепочинку... Тож нехай ця книга стишить її рани і укріпить у ВІП!».

Пам'яті Анатолія Гайдамаки

Відійшов у вічність видатний український художник-монументаліст, наш земляк Анатолій Гайдамака.

Анатолій Васильович Гайдамака (09.06.1938, с. Волосківці, Менщина, Чернігівська область – 27.10.2023, Київ) – Народний художник України, лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка, Заслужений діяч мистецтв України, член-кореспондент Національної академії мистецтв України.

З багатогранною творчістю митця пов'язані два особливо пам'ятні місця не лише для Чернігівщини та України, а й

світового українства: Гетьманська столиця Батурин і Крути. Тут за авторства Анатолія Гайдамаки споруджено меморіальні комплекси. На фото – Батурин, Цитадель, Пам'ятник жертвам знищення міста росіянами у листопаді 1708 року.

Закінчив 1961 року Харківське художнє училище, 1967 року Московське вище художньо-промислове училище (фах «Монументально-декоративне мистецтво»). У 1961 – 1967 рр. працював художником-архітектором інституту «Київпроект». Від 1995 р. головний художник Меморіального комплексу «Музей Великої Вітчизняної війни».

Автор оформлення Державного історико-культурного заповідника на о. Хортиця, музеїв М. Островського у Шепетівці, М. Коцюбинського в Чернігові, Т. Шевченка у Києві, літературного музею в Одесі, церкви Святої Трійці (Македонія), художнього оформлення Національного музею «Чорнобиль» у Києві. Створив живописний цикл «Розп'яття». Учасник українських та міжнародних виставок у багатьох країнах. Нагороджений орденами «Знак пошани», Князя Ярослава Мудрого.

Чернігівський обласний філармонійний центр

Сезон відкрив оркестр «Філармонія»

Обласний філармонійний центр 14 жовтня відкрив 80-й сезон. Відбувся концерт Академічного симфонічного оркестру «Філармонія» під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України Миколи Сукача. Солістка Ольга Шадріна (фортепіано).

Програма концерту: перше відділення: С. Борткевич. Концерт для фортепіано з оркестром №3 до мінор; друге відділення: Й. Брамс. Симфонія № 1 до мінор.

Твори П'яццоллі – у виконанні оркестру і Дарія Кобзаря

«Великий Астор», як його називають на Батьківщині, в Аргентині, царював на сцені Чернігівського обласного філармонійного центру.

20 жовтня Академічний симфонічний оркестр «Філармонія» (художній керівник та головний диригент – заслужений діяч мистецтв України Микола Сукач) разом з відомим скрипалем Дарієм Кобзарем представили велику концертну програму, складену із творів Астора П'яццоллі. «Його музика впливає на людські почуття, вона постійно на лезі шалених емоцій», каже про творчість П'яццоллі Микола Сукач.

Композиції видатного аргентинського композитора посідають особливе місце в репертуарі Дарія Кобзаря – талановитого українського музиканта, лауреата багатьох міжнародних конкурсів. Разом з оркестром, яким цього вечора диригував Михайло Скидан, у першому відділенні концерту він виконав «Чотири пори року в Буенос-Айресе» – знаменитий цикл з чотирьох танго, що поєднав класичну традицію з елементами джазу, африканської та іспанської музики.

У другому відділенні прозвучали твори, які прославили Астора П'яццоллі як творця «нового танго» – музики, що поєднала в собі власне танго, класичну музику і джаз. Прозвучали «Adiós Noniño», «La bicicleta blanca», «Calambre», «Balada para un loco», «Rio Sena» та інші композиції.

Світлана Примак: «Світлотіні української душі»

Велика сольна програма солістки Чернігівського обласного філармонійного центру Світлани Примак під назвою «Світлотіні української душі» 28 жовтня була представлена глядачам.

Чільне місце в ній посіла національно-патріотична тема. Прозвучали в концерті ліричні твори, в яких так яскраво розкривається голос Світлани – чистий, бурхливий, захоплений.

Разом зі співачкою «Світлотіні української душі» надавали глядачам її колеги – заслужений артист України Сергій Сулімовський, Ілля Латиш, Анна Михневич, Дар'я Михневич, Іван Панченко, артисти Академічного камерного хору ім. Д. Бортнянського (диригент Ігор Найд'юно), Театру танцю «Екватор» на чолі з Віктором Войниковим.

«Jazzed-Up Hits» на сцені центру

Український митець колись сказав: «Все наше життя – це джаз». Адже дух волі, притаманний нам, є визначальним чинником цієї музики свободи.

5 листопада солісти центру разом з музикантами джазбенду «BissQuit» презентували глядачам нову програму «Jazzed-Up Hits». Основу її склали світові хіти у джазовій обробці. А «jazzed-up» – це не тільки щось, пов'язане з джазом, а й «запальне, надихаюче, хвилююче».

Улюблені твори, зокрема, Bon Jovi, Eagles, Queen, Тіні Тернер отримали нове звучання в інтерпретації артистів філармонії. Кавер-версії «Sweet Dreams», «I Will Survive», «Oops!... I Did It Again», «Hotel California» та багатьох інших евергрінів пролунали неповторно і своєрідно.

Разом з музикантами «BissQuit» Володимиром Балабою (труба, флюгельгорн), Микитою Гірнею (саксофон), Олегом Богушем (клавішні), Сергієм Галамагою (гітара), Олександром Александровим (бас), Данилою Коренем (ударні) програму представили співаки Катерина Іващенко-Василяк, Марина Коваленко, Наталія Липницька, Юлія Литвин, Анна Михневич, Дар'я Михневич, Світлана Примак, Яна Сидоренко, Олександр Сьомченко, Ксенія Трубіна. А спеціальним гостем програми став відомий трубач Олександр Годун.

Прес-центр Чернігівського обласного філармонійного центру фестивалів та концертних програм

Український літературний фестиваль «Книжкова толока» – в Німеччині

19 – 22 жовтня у Мюнхені відбувся вже другий український літературний фестиваль «Книжкова толока» за участі письменників, науковців, громадських діячів як з України і Німеччини.

Цей мандрівний літфест 18 років тому започаткувала сподвижниця української справи Любов Хомчак, а нині продовжує Тетяна Пилипець. Він об'їздив багато міст і містечок, об'єднуючи людей спільною ідеєю для утвердження українського слова, популяризації української книжки й української ідеї.

З такою самою метою ми організували свято української мови, літератури, культури для біженців з України та усіх, кому болить українсько-російська війна, хто скучив за Батьківщиною, за рідною мовою, за спілкуванням про важливе для нас усіх і для кожного.

Ініціативу підтримала німецька культурно-освітня Громадська організація «Gorod», у приміщенні якої і відбулася більша частина заходів.

Організатори і активні учасники фестивалю. Крайня справа – Людмила Зіневич

Український Мюнхен

Фестиваль розпочали з панельної дискусії із надважливою теми «Візія України у світі: минуле і сучасність». Про те, коли і як наша держава стала впізнаваною у європейському та американському інформаційному просторі як окремішня і незалежна, як українсько-російська війна змістила акценти в безпековій парадигмі, як змінювалася візія від споглядальних блокбастерних сюжетів «Київ за три дні» до дієвої допомоги незламному українському народу, що протистоїть вселенському злу і виборює високою ціною життів тисяч і тисяч

людей свою незалежність. Про це розмовляли з громадською активісткою, волонтеркою, організаторкою численних мітингів у Баварії проти російської агресії на підтримку України Валентиною Де Маар, українською журналісткою письменницею Катериною Флекман, письменницею, сценаристкою, викладачкою Ірен Роздобудько, професором політології, генцидознавцем Генадом Побережним (США).

Переповнена зала й численні запитання від слухачів ще раз засвідчили актуальність теми.

Фестивальний вечір продовжив молодіжний поетичний простір «Ніч поезії»: відкриття нових імен, творів, калейдоскоп вражень, відчуттів, емоцій – від громадянських віршів – до тілесної поезії. Катерина Флекман презентувала нову збірку віршів – поетичних хронік з життя українців після повномасштабного вторгнення РФ «Світло живе не в дротях». Поетка, художниця, дружина загиблого Героя Олександра Ганна Осадко поділилася своїми надзвичайно зворушливими віршами-рефлексіями, сповненими болем і водночас вірою в нашу перемогу. Голосом героїв-захисників на поетичному вечорі став голос Тетяни Пилипець, організаторки Форуму воєнних письменників: у її виконанні звучали вірші потужної сили поетичного слова фронтників і її власні ніжноліричні вірші про силу кохання на війні. Тетяна П'янкova артистично вишукано представила слухачам інтимну лірику, або тілесну, за визначенням авторки.

До поетичного вечора долучилася і студентська молодь: поети-початківці з Каразинського університету та з Українського вільного університету поділилися своїми творчими набутками.

Пісенною окрасою вечора були бардівські пісні Ігоря Жука та народні українські пісні у виконанні фольклорного колективу «Калина», який створили самі біженці.

Другий день – це день авторських презентацій. Проте почали із екскурсії для гостей «Зародження нацизму», яку провів геноцидознавець, викладач УВУ Генадь Побережний. Події 30-х в нацистській Німеччині перегується із деструктивними процесами у країні-загарбнику, із російським неонацизмом, що прогледіла Європа.

Історичні паралелі визвольних змагань проглядаються і в книзі Ірен Роздобудько про Олену Телігу «Неймовірна. Ода до радості», яку письменниця презентувала українській спільноті, доповнюючи цікаву розповідь відеорядом з власної кінотворчості.

Наталія Ярошенко, волонтерка Інтернаціонального легіону, докторантка з екологічних студій, перебуваючи на реабілітації у Німеччині, створила книгу коміксів про екоцид, що чинить загарбник в Україні, і презентувала на Толоці українськомовний та німецькомовний варіант. Цікаві зауваги пані Наталі, як доноси-

ти іноземцям правдиві знання про події в нашій країні, як боротися в інформаційному просторі російського й українського світів.

Тетяна П'янкova представила читачам книгу-крик, книгу-пам'ять, у якій звучать живі голоси людського моря часів Голодомору 1932 – 1933 рр. «Вік червоних мурах», написану на документальній основі. Пані Тетяна настільки захопливо розповіла про передісторію написання, про історію власної родини, що слухачі активно долучалися до розмови зі своїми прикладами проживання травматичного досвіду минулого і сьогодення.

«Данке, Дойчланд!» («Спасибі, Німеччино!») – книга живих історій біженців, написана волонтеркою українського походження Вікторією Швапцфішер, близька і зрозуміла кожному слухачеві з України.

Презентаційний блок завершив, як завжди, красномовний, мудрий і дотепний виступ класика сучасної української літератури Мирослава Дочинця із прем'єрою нової книги «Федорцо, приятелю сердечний» та іншими сердечними зверненнями про письмо. Після чого вишикувалася черга пошанувачів творчості майстра за книгами та автографом.

Яскравим фіналом другого фестивального дня стала концертна програма мистецького дуету Ірен Роздобудько – Ігор Жук.

Останній день літфесту ми почали із мистецького подарунку гостям (завдячуємо українській історичній Олені Корзун) – українськомовної екскурсії в Мюнхенську картинну галерею (на фото), де зберігаються шедеври європейського живопису (Дюрер, Тіціан, Рубенс, Леонардо да Вінчі, Клімт тощо).

Надзвичайно цікавою видалася дискусійна панель про жіночу літературу та місію жінки у війні «Українка: вижити, жити, перемогти». Розмова йшла про визначення «жіночої літератури», про тяглість української літературної традиції від Марко Вовчок, Олени Пчілки, Лесі Українки, Ольги Кобилянської до присутніх у залі письменниць.

Ірина Міллер, тележурналістка, поетка, власним прикладом волонтерства, літературної творчості продемонструвала місію української жінки у війні.

Літератори «Книжкової толоки» силою свого поетичного слова підсилили акцію протесту проти агресії РФ на мітингу української громади у центрі Мюнхена, які майже щотижня нагадують німецькому сус-

пільству про криваві події в Україні та необхідність збройної допомоги.

Закрив літературний фестиваль круглий стіл «Там, де ми, – там Україна», про спільну боротьбу задля нашої ПЕРЕМОГИ, про волонтерський рух у всіх різновидах (матеріальна допомога військовим та постраждалим цивільним, освітне, культурне волонтерство). Очільниця ГО «Gorod» Ніна Вишневська розповіла про волонтерську допомогу біженцям, про створення навчальної хабу Каразинського університету, де нині офлайн навчається понад 200 студентів ХНУ.

Фестиваль засвідчив великий попит як на живе спілкування рідною мовою, так і на українську книжку. Подружжя луганських волонтерів Ворожейкіних організували ярмарок української книги, на якому було представлено понад 300 найменувань від видавництва «Ранок» та «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» та різноманітня сувенірної продукції патріотичної тематики.

Щира вдячність усім учасникам літфесту за спільноту, студентам ХНУ за волонтерську допомогу. Сподіваюсь, що далі буде.

Людмила ЗІНЕВИЧ

Фото: Ігор Жук

НЕОБХІДНЕ ДОПОВНЕННЯ.

Авторка статті Людмила Зіневич була ініціаторкою і одною з головних організаторів цього потужного фестивалю української книги, мистецтва. Це цілком природно. Адже Людмила Василівна – відома чернігівська громадська діячка, кандидат філологічних наук. Майже 8 років тому створила й беззмінно очолює Чернігівські Безкоштовні курси української мови. Багато років викладала філологію в університеті. А у 2019 – 2022 роках була директоркою Чернігівської центральної міської бібліотеки і загалом міської бібліотечної системи. Бібліотека стала справжнім центром духовності, культури міста. При ній працювали і загалом БКУМ.

Обставини склалися так, що Людмила Зіневич другий рік у Мюнхені. Вона працює за фахом, доцентка Харківського Національного університету ім. Каразина. Причому, навчання тут іде очно: в Німеччині серед українських біженців чимало студентів і викладачів цього престижного закладу, то ж він відкрив у Мюнхені навчальний центр.

Звичайно ж, Людмила Зіневич веде і активну роботу серед українства. В числі організаторів акцій на підтримку України, організовує і відправляє в Чернігів гуманітарну допомогу, в тому числі для армії. Створила і там БКУМ. До речі, вони продовжують роботу і в Чернігові, в культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо», при Гончаренко-центрі. І ось тепер такий потужний український літературний фестиваль в Німеччині.

Варто додати, що за тиждень до Книжкової толоки у Мюнхені таке свято пройшло і в Чернігові. І Людмила Зіневич була однією з його організаторок. Про що в публікації на цій сторінці.

Покровська Книжкова толока в Чернігові

14 – 15 жовтня у обласному художньому музеї ім. Галагана відбулося це свято книги, мистецтва. Організатори його: Художній музей ім. Галагана, а також Людмила Зіневич, координаторка Чернігівських Безкоштовних курсів української мови, кандидатка філологічних наук (минулі роки вона організувала такі Толоки, будучи директоркою Чернігівської центральної міської бібліотеки ім. Коцюбинського і бібліотечної системи міста).

Покровська книжкова толока – дводенний фестиваль, що відбувається згідно з програмою сприяння функціонуванню української мови

як державної в Чернігівській області, з метою популяризації української мови та розширення і зміцнення українськомовного інформаційного середовища.

У програмі були виставка книжкової графіки, презентації бібліотек, книгарень, зустрічі з письменниками, майстер-класи, ярмарок книг, літмайданчик.

Учасниками Толоки були, зокрема:

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових: книжкова виставка, майстер-клас з переплітання книжок;

Чернігівська обласна бібліотека для дітей: представлення книги «Скарб під знаком риби» Валентини Михайленко; відео-екскурсія до 125-річчя бібліотеки; інформація про книгозбірню;

Обласна організація Національної Спілки письменників України; Письменниця Олена Грицюк: представлення її книги «Чернігів-2022. Війна цивільними очима»;

Книгарня «Будинок книги», КП міської ради: виставка-продаж.

Художній музей ім. Галагана: виставка книжкової графіки з колекції музею, тематична екскурсія.

Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського

Незабутні побачення з Кримом

Після степової Бесарабії 1895 року Михайла Коцюбинського перевели у Кримський філокерський комітет. Письменник працював на околицях Алупки – у Симеїзі, Кастрополі, Куру-Узені. Це були наймальовничіші місця півострова з резиденціями найвищої знаті держави. Михайла Коцюбинсько-

го вивчення екзотики життя, мови та звичаїв кримських татар. В оповіданнях кримського циклу Михайло Коцюбинський апробував засоби психологізму, які він тоді освоював. Особливої уваги варті неповторні пейзажні описи – справжні перлини українського літературного імпресіонізму.

го зачарувала місцева гірська природа. В одному з листів того періоду літератор знівся: «Крим зробив на мене таке сильне враження, (краса природи не тільки вразила мене, а й пригнітила), що я ходив тут як уві сні...»

Щасливі літні місяці 1896-го, проведені спільно з молодію дружиною Вірою в сонячній Алуці, підсилювали яскраві враження. Незмінно вабило письменника життя корінного населення півострова – кримських татар. 1899 року нарисом «В пугах шайтана» Коцюбинський започаткував низку екзотичних оповідань кримського циклу. Твори «На камені», «У грішній світ», «Під мінаретами» яскраво засвідчили, що для письменника не було самоціл-

Крим назавжди залишився в серцях Михайла і Віри Коцюбинських. Удвох вони знову побували там на відпочинку влітку 1904 року. Аматорська світлина зафіксувала групу екскурсантів на сходах Воронцовського палацу в Алуці. Серед них – щасливе подружжя Коцюбинських, що стоїть біля скульптури сплячого лева.

«На морі було стільки тепла, стільки світлої голубої безмежної радості, стільки ніжного плескоту, що аж душа сміялась», – такі емоції викликала в душі письменника нова зустріч з любим його серцю південним краєм.

Востаннє Михайло Коцюбинський разом з дружиною і дітьми відвідали Крим улітку 1911-го.

Віра Устимівна Коцюбинська

22 вересня виповнилося 160 років від дня народження Віри Коцюбинської – громадської діячки, просвітянки, дружини Михайла Коцюбинського.

Віра Коцюбинська (у дівочтві Дейша) походила зі старовинного дворянського роду з Могилівської губернії. Її мати, Юлія Степанівна Дейша (уроджена Гортинська) у свій час закінчила Смольний інститут шляхетних дівчат, вчителювала, а наприкінці 1850-х вийшла заміж за двійця з трьома дітьми Устима Дейшу (дворянин, чиновник, надвірний радник, служив у поштово-відомстві). Родина жила деякий час у Могилівській губернії у власному маєтку, а після пожежі переїхала до м. Ржева, де й народилася Віра (1863). Устим Дейша невдовзі помер від раку (1866) і Юлія Степанівна перебралася з усіма дітьми до Чернігова, де вже жили її старші брати, Василь та Олександр, оселилася у невеличкому будинку навпроти братового дому. Близька освіта дала можливість зайняти посаду начальниці Чернігівського епархіального училища, де вона працювала до смерті у 1893 році. Дітей у родині вона ніколи не поділяла на своїх і чужих, всі виховувались рівно, всім дала можливість здобути освіту і посісти гідне місце у суспільстві.

всюдження листівок та прокламацій, таємні молодіжні гуртки з гарячими суперечками з приводу долі країни і народу – і таке гостре відчуття небезпеки – хіба може пройти повз це молода, енергійна людина? Аж ніяк ні.

Повернувшись до Чернігова, Віра Дейша з головою поринає в громадську роботу. Завідуючи громадською бібліотекою й читальнею, вона якраз і має змогу поширювати народницькі ідеї серед молоді, за що й потрапила під негласний нагляд поліції, який врешті завершився у 1893 році арештом.

«Цей суворий домашній арешт, за згадкою мами, був для неї навіть тяжчим, болючим за ув'язнення в тюрмі. Треба було мужньо охороняти вмираючу матір від турбот, щоб вона не знала, яка доля чекає її улюблену дочку. Віра не відходила від умираючої.

Коли з приміщення епархіального училища виносили труну з тілом померлої, водночас поліцейські везли у в'язницю Віру, не дозволивши їй навіть провести матір в останню путь.

Не добившись від заарештованої жодних відомостей, чернігівська жандармерія через три місяці відвезла її до Варшави, де вона була ув'язнена в цитаделі, в одиночній камері».

Витримавши всі допити, Віра не зізналась ні в яких протирядових злочинах, через півроку була звільнена під заставу на поруки брата Василя Дейші. Перебування під арештом загартувало силу волі цієї дівчини, навчило її стійко витримувати всі негарзди, які згодом незрідка випадали на її долю.

У грудні 1894 року Віра Дейша знайомиться з молодим письменником з Вінниці Михайлом Коцюбинським, а у січні 1896-го стає його дружиною.

З 1898 року Коцюбинські мешкають у Чернігові. Численні родинні клопоти і турботи не позбавляють Віру Устимівну громадської активності. Вона разом з чоловіком брала участь у роботі українського товариства «Громада», громадської бібліотеки, музично-драматичного товариства, комісії з народної освіти, допомагала організувати «Просвіту» й активно працювала в ній.

Її підпис ми бачимо на вітальних адресах від чернігівців грузинському поету Іллі Чавчавадзе (до речі, цей лист написаний українською та фран-

цузькою мовами, і французький переклад зробила Віра Коцюбинська), українському композитору Миколі Лисенку, актрисі Марії Заньковецькій.

Чернігівці активно писали різні звернення, листи, вимоги до урядових інстанцій і подружжя Коцюбинських завжди їх з готовністю підтримувало.

В. Коцюбинська із задоволенням працювала з молоддю, особливо коли постала у Чернігові «Просвіта». Дітей залучали до виступів у концертах, вечорах, присвячених Т. Шевченку, І. Франку, Л. Глібову. У 1908 році Віра Устимівна готувала постановку дитячої опери М. В. Лисенка «Коза-дереза», навіть їздила на консультацію з цього приводу до композитора. У цій виставі були задіяні і діти Коцюбинських. Михайло Михайлович в цей час перебував на відпочинку у с. Кононівка, і мало не в кожному листі цікавився як посуваються «кози» справи. «Як там з Вами? Чи здорові всі, чи удається тобі «Коза». Дуже жалкую, що я не можу бути на той день в казюнінім саду. Коли б було ближче – поїхав би. Чи наші діти співають у хорі? Опиши мені, як все пройде у Вас».

Віра Устимівна Коцюбинська завжди розуміла важливість виховання національно-свідомої молоді, і необхідність навчання дітей у школі рідною мовою. Недаремно вже у часи УНР саме вона була ініціаторкою створення та й, власне, організаторкою першої в Чернігові української школи, яка згодом стала носити ім'я М. Коцюбинського.

Неоціненною є заслуга В. Коцюбинської у збереженні особистого архіву і творчої спадщини М. Коцюбинського. У 1919 році, виїжджаючи з Чернігова, Віра Устимівна передала архів свого чоловіка на збереження в Чернігівський музей українських старожитностей з проханням не віддавати його поза межі Чернігова. У 1934 році, коли було створено меморіальний музей, всі речі повернулися додому.

Життя В. Коцюбинської обірвалося несподівано – у 1921 році, повертаючись з евакуації, вона захворіла на висипний тиф. Ще змогла доїхати додому, та виснажений організм подолати хворобу вже не зміг. 31 грудня 1921 року її поховали поруч з чоловіком на Болдиній горі у Чернігові.

Коцюбинський – вчитель

Михайло Коцюбинський свого часу працював учителем у школі на Поділлі в селі Лопатинці. Також давав і приватні лекції.

Про Михайла Коцюбинського як учителя є чимало цікавих спогадів від його учнів та друзів. Цікавими є спогади учениці Михайла Коцюбинського Єлизавети Бакші. Її батько, бухгалтер цукроварні Кіндрат Мельников, запросив письменника до себе домашнім учителем, де він і працював з 1890 по 1892 рік включно. Коцюбинський навчав Єлизавету та двох її молодших братів. Про це навчання Є. Бакша згадувала так: «...У мене про нього залишились найкращі спогади, як про дуже добру і гарну людину. Ласкавий з дітьми, він зумів зразу завоювати нашу загальну симпатію, і нам вчитись з ним було легко і приємно. Михайло Михайлович був не тільки нашим вчителем, а і вихователем, і другом... У вільний від навчання час він читав нам доступні нашому розвитку свої та інших авторів твори і тим розвинув нашу любов

до України. Дякуючи Михайлові Михайловичу, я дуже полюбила все українське: носила український костюм, співала українських пісень, зацікавилась побутом селян...».

Рідний брат Єлизавети Бакші Михайло Мельников теж поділився своїми спогадами про вчителя Михайла Коцюбинського. «...Пам'ятаю добре, що він... зробився справжнім членом нашої сім'ї. Ми, діти, любимо його, а я особливо настільки «прив'язався» до нього, що моє постійне місце під час його навчальної праці з моєю сестрою та братом – було у нього на колінах...»

Під впливом Михайла Коцюбинського, як я тепер розумію, у нас, дітей, тоді ж зародилася прихильність та любов до української мови, літератури, культури... Вільний від навчальної роботи час Михайло Михайлович не тратив марно – він використовував його на розмови з селянами, до яких часто ходив в хати і довго там залишався. Гадаю, що ці часи «не пропали» для селян лопатинських...»

«Сангвінік з вічними фантазіями»

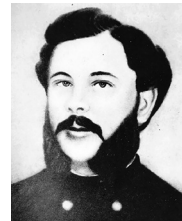
У книзі спогадів (розділ «Серцем сина») Ірина Коцюбинська писала: «Дід був веселий, жвавий. Вдачу мав запальну, але його вважали доброю людиною. Працював він дрібним урядовцем. З розміру пенсії в 7 крб. 32 коп. на місяць, що видавало Чернігівське казначейство бабуні після смерті її чоловіка, можна уявити, яка то була посада!

Дід був вічно у конфліктах з начальством, його родина мандрувала по містах і селах Поділля. Якийсь час перебували в Барі, потім у Кукавиці, Шаргороді, Станіславчику... Пригадую розповіді тьоті Ліді про переїзд до Пікова в жовтні 1881 року. Михайло Матвійович одержав посаду секретаря

міщанської управи з квартирою і платнею 20 карбованців на місяць...»

Чин колезького реєстратора, присвоєний батькові письменника при вступі на службу, був чотирнадцятим, найнижчим у «Табелі про ранги» російської імперії. Посади Михайла Матвійовича Коцюбинського не приносили коштів, необхідних для утримання великої сім'ї на пристойному рівні.

Життя «на колесах», повсякденні турботи й злидні, непевність у майбутньому – все це породжувало не-

Музей знову зібрав гостей у мистецькій вітальні

Жовтень – це місяць, коли виповнилося 140 років від дня народження відомого українського художника, ілюстратора Михайла Жука. Аби поговорити про нього, дізнатися про життєвий і творчий шлях митця, зокрема про його роботи як художника, 19 жовтня до мистецької вітальні на захід «Білим і чорним хотів би я бути...»

завітало чимало гостей. Зібравшись за невеликими круглими столиками з ажурними скатертками та зігріваючись ароматним чаєм, гості слухали цікаву розповідь ведучої творчого проєкту Наталії Коцюбинської.

У декого Михайло Жук як художник асоціюється з осінню: чистими і то яскравими, то приглушеними фарбами,

з легким серпанком смутку... Такою ж була і доля Михайла Жука: були і радісні моменти, і час для туги. Дистинство, юність, навчання, щасливе одруження, народження дітей, знайомство та дружба з Михайлом Коцюбинським, творчість і разом із тим – переслідування, арешт, війна і життя під час окупації...

Окрім цікавої розповіді, гості змогли переглянути заздалегідь підготовлений відеоряд із роботами Михайла Жука. А ще змогли побачити чимало фотокопій робіт Михайла Жука, що представлені на виставці «І пензлем, і пером», бо ж захід відбувався саме у виставковій залі.

Традиційні зустрічі на чашкою чаю в музеї тривають!

Жемчужников: знайомство з Качанівкою

Лев Михайлович Жемчужников – художник, графік, який, полюбивши всім серцем Україну, своє життя присвятив збагаченню культури її народу. Народився 1828 року в селі Павлівці Орловської губернії в знатній аристократичній сім'ї. Батько художника мав високий сан губернатора і певний час займав посаду губернатора Петербурга. В дитячі та юнацькі роки Жемчужников виховувався в кадетському і пажеському корпусі, що давало йому змогу легко зробити військову кар'єру. Однак талановитий юнак обрав шлях художника.

У 1848 році, закінчивши пажеський корпус, Лев Михайлович домається цивільної посади й починає відвідувати як «вільноприходящий» учень класи Академії мистецтв.

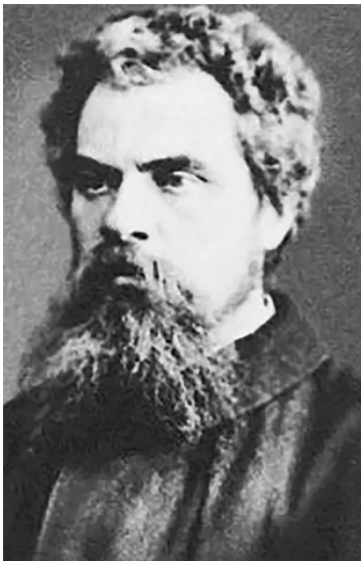
Він був учнем О. Єгорова і К. Брюллова, товаришем П. Федотова, О. Агіна, О. Байдемана, Т. Шевченка. Лев Михайлович належав до талановитої сім'ї: його рідні брати – поети Олексій, Олександр, Володимир, двоюрідний брат – О. Толстой. Він дворянин за походженням, але одружений був на кріпосній.

В 1849 – 1852 роках навчався в Петербурзькій академії мистецтв. Провчившись три роки, він залишає навчання.

Ранні малюнки Л. Жемчужникова, виконані в ріднім селі Павлівці під час студентських вакацій, свідчать про значний вплив на молодого художника творчості Павла Федотова та братів Агіних.

В 1852 році подорожує Україною, живе у Василівці (сучасне Гоголеве) у матері Гоголя, а також в маєтку свого родича в Ковалівці на Полтавщині. Україна, її народ, природа справили велике і незабутнє враження.

Митець на все життя полюбив наш край щирою, великою любов'ю: «Іскра, що тайлася в моїй душі, розгорілася полум'ям любові до Малоросії... Я не міг надихатися вільним чистим повітрям, не міг наслухатися музичної мови, в серце глибоко проникли звуки пісень».

Влітку 1852 році Лев Михайлович, у супроводі петербурзького приятеля Л. Логаріо, відвідує Качанівську садибу. Тоді власникові Качанівки було вже 74 роки. Надзвичайно цікаво змалював Жемчужников своє перебування в Качанівці.

«Логаріо поспішав до Петербурга на виставку, але до від'їзду йому неодмінно треба було побачитися з цим меценатом.

Мені казали, що Качанівка належала Рум'янцевим і що управляю-

чий його купив цей маєток, що має з тисяч десять душ і тридцять тисяч десятин чудової землі з лісами. Нинішній власник цього маєтку син того управляючого.

Ми під'їздили до садиби ввечері повз кам'яну струнку церкву стилю, як і будинок, відомого графа Растреллі, архітектора часів Єлизавети. Потім дорога повела до будинку, й ми, вийшовши з екіпажу, попрямували до тераси, де господар дому та інші члени родини вечеряли...

Григорій Степанович був одягнений у коротку курточку з безліччю гудзиків, на яких висів кисет із тютюном і люлька в бісері й бурштинах, на голові була бісерна яремка... Крім господаря, за столом сиділи дві його небоги і гусар у відпустці – Смирнов, жених однієї з них, за яку Григорій Степанович дав триста душ і добрий посаг, який мав поліпшити справи збанкрутілого гусара, не знаю, чи надовго. Обличчя нареченої не можна було розпізнати, бо воно було покрите вуаллю, очевидно, від мошви, або комарів, яких ми проте не помітили.

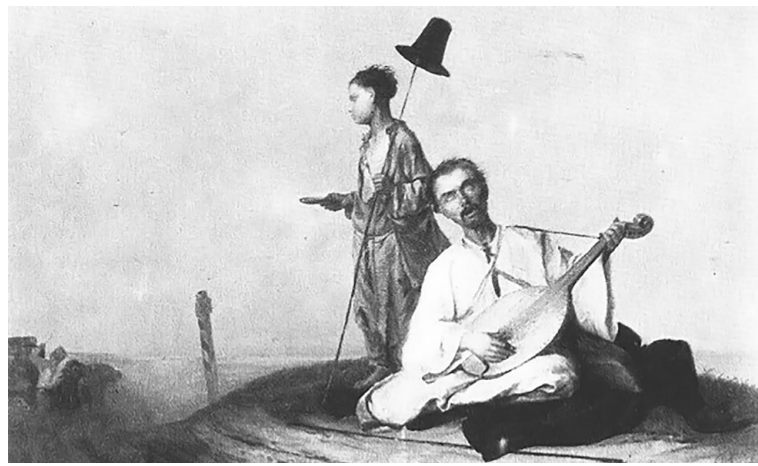
Поговоривши про Академію, Брюллова, Михайлова і Григоровича, господар дому почав розповідати про тих, хто гостював у нього: Глинку, Маркевича, Штернберга і Шевченка. Стомившись з дороги і від розповідей, ми побажали всім добраніч і попрямували до відведеної для нас спальні з двома ліжками під балдахіном. Ніч ми спали погано, кожен із них бачив покриту вуаллями страшні обличчя небаг, котрі нас переслідували й ловили, і ми обидва, жахаючись, з криком прокидалися і кілька разів будили один одного.

Ми пам'ятали заяву Григорія Степановича, що він і всі в домі прокидалися рано, тож, прокинувшись також рано, з важкими головами вирушили на вечірню терасу і застали там уже компанію. Григорій Степанович був у тій самій оригінальній курточці з кисетом і люлькою, у шароварах і черевиках, а на голові, замість яремки, блакитний кашкет з довгим козирком, як у жокеїв, що по-франтиськи, набакир трималася на голові.

Він чемно привітався, запросив до чаю, який розлила одна з небаг, надзвичайно люб'язна, а наречена прийшла також, ошатно одягнена в ранкову блузу і знову під вуаллю, не знаю чому. Коли взялися до чаю, Григорій Степанович зробив знак – і несподівано з-за куців біля нас ударив оркестр, ми були збиті з пантелику. Оркестр грав з «Жизни за царя» і «Руслана»...

Лірник. 1861.

Кобзар на шляху. 1854.

«Гм... да, да, гм...» – звернувся до нас господар. – Ми приємно проводили час, коли в мене Глінка писав свого «Руслана». Знаєте, гм... Щодня Глінка писав і був задоволеною моїм оркестром. Якщо ви любите Бетховена, то ми зараз заграємо вам Бетховена. Гм... – він підзвав пальцем першу скрипку, – це талант, Глінка його дуже цінував. Гм... добре розуміє і любить музику... Гм... Накажи заграєти Бетховена. Ну, знаєш симфонію 3-ю героїчну, з маршем».

Оркестр грав добре. Грали ще і це, але після важкого сну із жахами музика стомлювала і залишала неприємне враження.

«Гм... ось це місце вставив я». Він глянув на нас ми на нього. «Гм... да ... ми і Бетховена правляємо!».

Помітивши нашу втому, Григорій Степанович наказав музикантам піти й повів нас садом. Затим – на верхній поверх будинку, де в нього було зібрання картин, і пояснював їхню цінність, що втомало нас ще дужче.

Ідучи сходами тепер, тобто вдень, ми були здивовані несмаком та безцеремонністю поведіння з твором Растреллі. Високі, широкі і стрункі сходи вели до просторої зали в два світла, і що ж? З економічних міркувань господар цю двоповерхову висоту знищив і зробив підлогу і стелю для жилих кімнат так, що кімнати і сходи стали ніби придушеними й, до всього ж, сходи розмалював кріпак-малляр, зобразивши фантастичні пейзажі зі ставками, млинами і панамі й панночками, котрі каталися в човнах.

Ми чекали можливості вибратися з Качанівки, щоб не бачили знівеченого Растреллі, не чути виправленого Бетховена і бистрих очей негавомних небаг, гусарського мундира жениха, кисету з люлькою, курточки з блакитним жокейським кашкетом господаря – але зробити цього було ніяк і довелось дочекатися обіду.

Обідній стіл був готовий і ми, як і вранці, сіли на свої місця.

Тільки-но ми піднесли ложку з борщем до рота, як знову гримнув оркестр із сорока кріпаків-музик. Знову ми слухали Глинку, Бетховена, Майсєбера, Россіні та ін. в антракті Григорій Степанович оголосив, що тепер грають п'єсу, ним написану. Він змахнув рукою, оркестр заграв, і автор почав пояснювати нам зміст п'єси. «Гм... це похід Хмельницького... Битва під Жовтими Водами... А

це договір Хмельницького під Зборовом». Так розігрував оркестр історію Малоросії.

Григорій Степанович оригінальний манерами, одягом, з музикальним сумбуром у голові і з таким самим уявленням про живопис, але при всьому тому я неохоче розповідаю про його смішні сторони, бо він був добрий і мав значні переваги, хоча б те, що в нього жили і користувалися з його гостинності такі відомі таланти, як Глінка, Шевченко, Штернберг, Микола Андрійович Маркевич».

Художник-аристократ багато мандрує Україною і захоплюється всім народним: ходить у простому вбранні, малює звичайних селян, записує народні пісні. В цей час знайомиться з творчістю Тараса Шевченка. Допомагає матеріально поету на засланні та особисто зустрічається з ним в 1860 році.

Жемчужников підтримував дружні стосунки з Пантелеймоном Кулішем, гостював в нього в Києві. Влітку 1856 року вони разом вирушають в експедицію по Україні. В результаті були написані мальовничі полотна: «Жниця» (1851), «Козак в степу» (1853), «Кобзар» (1854), «Лірник у хаті» (1857), «Кобзар на шляху» тощо. На картині «Кобзар на шляху» зображено сліпого кобзаря, що сидить край шляху і грає на бандурі. Біля нього стоїть одягнений в лахміття хлопчик-поводир з простягнутою за поданням рукою. Навколо безлюдний степ. Лише кілька пташок літають у повітрі та вдалині видно, як здійснюючи хмару куряви за собою, наближається панська карета.

Ця картина з'явилася в період розгулу миколаївської реакції, коли саме ім'я Шевченка було під заборонаю. З боку Жемчужникова це був досить сміливий творчий акт, у якому виразно проявилися демократичні переконання художника, його глибокі симпатії до трудового народу. В 1850-х роках художник збирав український фольклор по селах.

Цікава історія особистого життя Лева Жемчужникова. У 1856-у році, під час гостин у маєтку Сергія де Бельмена, художник зустрів своє кохання – кріпачку Ольгу. Але господарі не хотіли давати дівчині вольну, тоді Жемчужникову довелось її викрасти і у 1857 році емігрувати. З Ольгою, яка стала художнику вірною подругою на все життя, вони три роки мандрували по Франції, Італії, Греції, Туреччині, Палестині, Сирії, Єгипту.

Почувши про цю історію, Тарас Шевченко у своєму щоденнику 10 листопада 1857 року написав: «Який милий оригінал має бути цей Лев Жемчужников, який би я був щасливий побачити цю людину, котра так щедро, нелука-

во полюбила мою милу рідну мову і мою прекрасну, сердешну батьківщину».

Вони зустрілися через три роки, після повернення Жемчужникова до Росії і подружилися. Продовжуючи традиції його «Живописної України» (1844), в 1861–1862 роках Жемчужников виконав серію з 48 офортів під такою ж назвою та видав їх альбом як додаток до журналу «Основа». Це стало своєрідною подякою художника Кобзареві. Також Жемчужников був одним із перших серед тих, хто залишив для нащадків свої спогади про зустрічі з Тарасом Шевченком – їх було надруковано в журналі «Основа» у 1861 році. Тепер, після смерті Тараса, Жемчужников вважав своїм обов'язком як художник продовжити велике діло свого товариша. Він розпочинає нову велику серію картин з українського життя, з української історії, «Живопису України», яку мріяв створити Тарас, аби українська минувшина, великі пам'ятки української історії, не загинули для нащадків під руйнівними рухами імперської машини.

Твори на українську тематику Лев Михайлович писав протягом всього свого життя. Перебуваючи за кордоном у Парижі разом зі своїм другом художником О. Байдеманом та дружиною, він малює дві картини: «Українка, що входить до сіней хати», «Бандурист на могилі». Ці роботи експонувалися на Паризькій художній виставці та дістали схвальну оцінку французької критики.

Козак їде на Січ. 1887.

Акварель «Козак їде на Січ» художник намалював на схилі літ, але й тут відчувається любовне ставлення Жемчужникова до історичного минулого українського народу.

Лев Жемчужников також відомий як автор мемуарів «Мої спогади з минулого», у яких яскраво відображено художнє життя середини XIX століття. Він описує своє навчання, кохання, мандрівки різними країнами, розповідає про К. Брюллова і Т. Шевченка. Помер митець 24 липня 1912 року. Похований у Царському Селі.

Щира любов художника до українського народу, його культури та пропаганда передових демократичних поглядів на мистецтво мали велике значення для розвитку українського мистецтва, сприяли утвердженню в ньому принципу правди і національної самобутності.

Валентина ФАБРИЧЕНКО,
організаторка екскурсій
Національного історико-культурного заповідника
«Качанівка»

Перші кроки у професії

Відшумів випускний вечір. Настав час прощання з вузом, однокурсниками, і от я вже в Чернігові. Візит до Пилипа Омеляновича Гученка – директора обласної бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Додержання всіх формальностей для влаштування на роботу, і мій перший день в бібліотеці.

Тоді вона мала два помешкання. Одне – на вулиці Попудренка, 60 (будинки з часом знесли), де був кабінет директора, абонемент, бухгалтерія і сектор міжбібліотечного абонементу. Друге – на вулиці Пролетарській, де знаходився читальний зал на території Єлецького монастиря, а точніше – у храмі святих апостолів Петра і Павла, де за часів Іоанна Максимовича був архієрейський дім.

З першої хвилини перебування на монастирській території пережила щось схоже на ступор. На дворі панувала бузкова весна шістдесят шостого року, а Успенський собор Єлецького монастиря, келії і сама трапезна, мурована огорожа мали вигляд споруд, які кілька годин тому пережили наліт німецької авіації. Кинулися в очі руїни будинку з червоної цегли. Пізніше одна старенька, яка інколи щось збирала в чагарниках, розповіла мені, що зруйнована будівля під час німецької окупації була каплицею. Одного разу тут священик провів службу проти Гітлера. Окупанти священика вбили, а каплицю спалили. Цеглу розібрали люди для своїх потреб після визволення Чернігова.

Можливо, це легенда. Однак не на порожньому місці народжуються легенди. В історичній же літературі знаходимо відомості, що під руїнами опинився будинок ігумена XVIII століття.

Між трапезною та Успенським собором утворилася «миргородська» калюжа, яка виходила з «берегів», коли із чорного захмареного неба виливалися тонни дощу. Мешканці собору, дуже талановиті художники-реставратори, переплигували калюжу, як справжні акробати. Та й нам доводилося її обходити скрізь чагарники.

Успенський собор до утворення заповідника, по суті, був зачинений. Але від співробітників реставраційної майстерні ми знали, що у соборі розмістились склади нафтопродуктів, борошна та ще чогось. Куполи собору заіржавіли. Розбиті залізні листи чорно-коричневого брудного кольору стогнали людськими голосами, коли здіймався сильний вітер. Поламані хрести підскакували, з гуркотом опускалися на залізни куполи і здавалося, що вони теж стогнали від болю. Розбиті двері собору, колись світло-коричневого кольору, бовталися на одній петлі. Основи Успенського собору підмивали підземні води, які можна було побачити в колодязі навскі від храмової споруди. Вода була кришталевистою. Там плавали коропи. Їх було добре видно, як і тріщину на стіні собору з лівого

боку, якщо дивитися на храм, ідучи доріжкою у Петропавлівську церкву.

Зі свого робочого місця в трапезній я бачила усипальницю Чернігівського полковника Якова Кіндратовича Лизогуба. Він розпочав її спорудження незадовго до своєї смерті. Цю роботу завершив його син Юхим. Усипальниця збудована з південного боку Успенського собору. Після освячення, яке відбулося 14 вересня 1701 року, усипальниця одержала назву церкви. Праворуч від входу на стіні збереглася плита з епітафією. В середині нижньої частини дошки – герб Лизогубів і букви Я. К. Л. П. Ч., тобто «Яков Кондратович Лизогуб, полковник Черниговский».

Успенський собор Єлецького монастиря сьогодні

Згодом усипальниця використовувалась як бібліотека і ризниця. Складалась з двох приміщень, розділених тамбуром. В одному з них взимку топилася пічка. На столі стояв пречудовий макет собору Різдва Богородиці в Козельці, філігранно виконаний реставратором Ігорем Романовичем Іноземцевим. В нашій трапезній зимовими місяцями було дуже холодно. Ми сиділи у валянках і шубах, на руках рукавички з обрізаними «пальцями», щоб зручніше тримати ручки з металевими перами. У чорнильницях непроливайках замерзло чорнило. Від холоду нас врятували реставратори, дозволивши писати бібліотечні картки і працювати з картотеками у приміщенні з пічкою.

Кілька слів про іконостас Успенського собору, влаштований на великі кошти Чернігівського полковника Василя Дуніна-Борковського. На жаль, в епоху революційних катаклізмів він знищений. Його можна побачити лише на старих фото, вміщених у книзі «Картини церковної життя Черниговской епархии» (К., 1911). Пригадую, як одного літнього дня, здається, року 1968, ми побачили похилого віку чоловіка у темно-синьому кашкеті, який стояв на колінах навпроти Успенського собору, клав поклони і щось говорив. Здалось, що йому зле. Я і моя колега підійшли до нього і запропонували допомогу. Чоловік, все ще стоячи на колінах, сказав нам, що просить прощення у Бога за свій вчи-

нок. Нарешті він піднявся на повен рист і сказав, що до революції служив у монастирі. Був дяком Успенського собору. У 1918 році, коли наступали більшовики, всі монастирські розбіглися, в тому числі втік і наш незнайомець, залишивши на поталу монастир, собор, іконостас. В тому, що сталося із цим святим місцем, колишній дяк винив і себе. Тому на схилі життя вирішив прийти сюди і попросити прощення у Бога. Не знаю ні імені цієї людини, ні звідки він приїхав, а забути не можу.

Навіть необізнаній людині було видно, що монастирські келії – найдавніша цегляна жила будівля. Вона мала обшарпаний вигляд, такий, як від влучних пострілів артилерійських гармат.

Припускаю, що вони напоялися на ремонті хрестів, бань і дверей Успенського собору.

Пам'ятаю, як напередодні зйомок «Вій» до нас підійшов огрядний дядечко, представився співробітником Суздальського заповідника, запитав, чи працюємо ми тут, а почувши «так», почав кричати: «Як можна довести цей унікальний пам'ятник до такого критичного стану? Ви ж не люди! В Радянському Союзі подібних храмів практично немає! Бачте, вони тут працюють і поводять себе, як варвари!». Ми намагалися йому дещо пояснити, але куди там.

На крик вийшов наш завідувач читальним залом Дмитро Павлович Єдомаха. Він відвів суздальця у бік і заспокійливо заговорив з ним. За кілька хвилин гість пішов геть, не сказавши нам нічого. Ймовірно, направився до обкому партії, як йому порадив Дмитро Павлович. Потім приїхали кіношники і розпочалися ремонтні роботи.

Відбувались вони і в нашому читальному залі. Річ у тім, що динамівці вирішили обладнати свою половину Петропавлівської церкви: побудувати спортивний зал для занять волейболом і боротьбою самбо, душеві, теплий туалет, господарські та інші придатні для них приміщення. Наш директор Пилип Омелянович Гученко виклопав певну суму грошей в обласному управлінні культури, і будівельники та сантехніки, які працювали в «Динамо», здійснили косметичний ремонт, провели парове опалення в нашому читальному залі. Взимку ми вже почувалися людьми.

Церква стоїть на стародавніх печерах. Хлопчаки прочули, що через них під землею можна дістатись Києво-Печерської лаври. Аби в цьому переконатися, найсміливіші із смолоскипами залізли в печери. Кілька кроків, і ставало хлопчачкам ясно, що далі просуватися неможливо. Повертаючись назад, вони напускали багато диму, який крізь щілини в підлозі проникав у читальний зал. Наші читачі в паніці вискакували на вулицю. Дмитро Павлович або старший бібліотекар Валентина Степанівна Малаєва викликали пожежну команду. Холод, запах гарі, мокра підлога, з якої ледь вдалося згорнути килимові доріжки, інші незручності – все це з часом не відлякувало наших читачів. Зал вмещав понад п'ятдесят людей. Деякі з них стали друзями бібліотеки на багато років.

Окрім хлопчачих витівок, нам дошкуляли важкі умови для збереження літератури. На другий поверх, де на тісних, збитих із дощок з провалиною стелею стояли дореволюційні видання книжок і журналів, треба було пройти темним і промерзлим приміщенням. Тут на полицях попід стінами на дерев'яних стелажах зберігалися літописи, книги, журнальні та газетні статті, інші бібліографічні видання, юридична література, зокрема, твори Анатолія Федоро-

вича Коні – видатного юриста, доктора карного права, літератора, наприклад популярного автора в описаний мною час. Важко повірити, але це правда: стіни плакали крупними сльозами. Видання береш в руки і відчуваєш вологість палітурок, проте на диво долоні сухі і сторінки книжок всередині теж сухі.

На другому поверсі було важко дихати від сухого повітря, особливо в сонячні дні. Хоча наша прибиральниця Анна Павлівна Брей кілька разів на день міняла воду у відрі, яке залишалося тут для зволоження середовища. Ця худенька, маленька на зріст жіночка одна, без помічників, тримала наше помешкання чистим і затишним. Як вона мила величезні монастирські вікна, загадка.

Поруч із дореволюційним фондом на другому поверсі була кімнатка, де працював палітурник Федір Устимович Скрипець. Сусідньою кімнаткою було «фотоательє» Дмитра Павловича Єдомахи. Так жартома ми називали це приміщення без вікон. Завдяки нашому завідувачеві читальним залом я маю дорогі для мене фотокартки, на яких зображені мої колеги. Не пам'ятаю вже, хто мені розповів, що давно-давно у «фотоательє» Дмитра Павловича жив відлюдник, і його підгодовували люди.

Із створенням Національного архітектурно-історичного «Чернігів стародавній» під справжню охорону було взято Успенський собор. Ліквідовано склади, які прижились тут, реставратори отримали окреме помешкання, засипано колодязь, води якого підмивали остови собору. Науковий працівник заповідника Раїса Боголюб раз на тиждень відчиняла храм, аби поміряти температуру і вологість повітря.

Одного разу я напросилась у середину. Мене охопив жах. На стінах Успенського собору, одному з небагатьох зразків мурованої монументальної архітектури XII століття, в якому збереглися залишки стінопису часів Київської Русі, не було видно жодної фрески. Стіни упродовж десятиріч були вкриті пилом і запусніням кінця світу. Раїса долонею намагалася стерти хоч трошки цей настил, але все було дарма. Під куполом храму жили голуби, можливо, і кажани, бо чувся звук, схожий не їхнє шарудіння.

На початку січня 1974 року, коли обком компартії обживав своє нове приміщення, ми переїхали в будинок, який донедавна займала обласна партійна організація. Півстоліття тут функціонує наша бібліотека. Вона прожила і проживає інше життя. А Єлецький монастир це – частина мого життя і душі, становлення як фахівця-бібліографа, краєзнавця-історика, пам'ять про молодість, людей, яких ніколи не забуду.

Людмила СТУДЬОНОВА
(З книги «Чернігівський
beaumont, або
Записки бібліографа»)

«Чому я не хочу вертатись в СРСР»:

памфлет Івана Багрянного, що врятував життя сотням тисяч українців

Його знають переважно за два романи – «Тигролови» та «Сад Гетсиманський». Втім, навіть якби Іван Багрянний не написав більше нічого, окрім памфлета «Чому я не хочу вертатись в СРСР», він і тоді залишився б видатним літератором і політиком.

Як каже дослідник письменника, найвідоміший «багрянознавець» Олександр Шугай, сьогодні це малознана праця. Та близько 80 років тому вона стала спасінням для сотні тисяч українців, які опинились у таборах біженців після закінчення Другої світової війни.

У 117 день народження письменника про історію написання памфлета, його значення та сьогоднішню актуальність дослідник Олександр Шугай розповів Анні Лодигіній.

«Я тут за всіх вас написав...»

У таборі Ді-Пі в Новому Ульмі, що у Західній Німеччині, яка перебувала в американській зоні окупації по закінченню Другої світової, вишикувалась довга черга. У ній – біженці з України. Черга схвильована і тривожно гуде. Усі чекають на традиційний скринінг, тобто перевірку. Комісія знову питає, чому вони не повертаються «на родину».

За результатом Ялтинської конференції, Рузвельт, Черчилль та Сталін підписали таємну угоду про повернення усіх військовополонених англійців та американців в їхні країни, а також про повернення усіх без виключення військовополонених та переміщених осіб до СРСР. Незалежно від їхнього бажання. І як пояснити тій комісії, що СРСР – це не їхня «родина», що їхню Батьківщину Радянський Союз окупував, і вдома на них чекає ГУЛАГ або знищення? Кожен у черзі підбирає нові слова і аргументи, хвилюючись, що саме цього разу його можуть викинути з табору. А що тоді?

«З настроєм приречених чекаємо своєї гіркої долі. Раптом бачимо: з-за рогу з'явилася... шкірянка. Багрянний! Ми його шкірянку рудого кольору вже знали, впізнавали одразу. Розстебнуті поли, ніби крила у птаха, маяли від швидкої ходи. Багрянний, здавалося, не йшов, а летів до нас на допомогу», – згадувала про події п'ятдесятирічної давнини Тетяна Назаренко у розмові з дослідником Олександром Шугаєм, який об'їздив цілий світ, документуючи свідчення тих, хто знав та пам'ятав письменника.

Через натовп Багрянний проштовхувався до кімнати, де засідала комісія. У руці він стискав

якийсь конспект, яким розмахував над головою. Усі дивились в його бік і розступались. Враз стало тихо. «Я тут за всіх вас, за всіх нас написав, чому ми не хочемо вертатись додому», – проголосив перед юрбою письменник. «Ім, кремлівським людоловам, аж у носі закрутить від моєї відповіді!» І зник за дверима.

«Обнадіяні, але ще не повіривши в те, що могло статися, люди переглядалися між собою й стиха перемовлялися», – згадувала той день Тетяна Назаренко. «А через якийсь час від комісії до нас вийшов Багрянний. Уже не схвильований, як перше, а спокійний. Він знову підняв руку вгору і ще раз наголосив: «Не бійтеся! Все гаразд. Відтепер вас не зачеплять».

Так і сталось. Незабаром оголосили, що перевірки не буде. Не було її і наступного дня. А згодом комісія виїхала з табору.

У пастці «людоловів»

Хто як не Багрянний знав, що саме чекає на нього та сотні тисяч інших українців, які опинились у таборах для переміщених осіб по всій Європі, якщо їх репатріюють до Радянського Союзу. Вперше письменника арештували у Харкові 1932 року, коли йому було 25. Звинуватили в «контрреволюційній агітації», яку побачили у кількох його творах, зокрема в історичному романі «Скелька», сюжет якого побудований навколо повстання українських селян проти російських ченців у вісімнадцятому столітті.

Відбувши 11 місяців у камері одиночного ув'язнення у внутрішній тюрмі ГПУ, він був відправлений на п'ять років до спецпоселень Далекого Сходу. Втеча з табору і виживання в тайзі ляжуть в основу його легендарних «Тигроловів», які він напише пізніше.

Кілька років Багрянний перебував на Зеленому Кліні, території де жили українські переселенці. Там він познайомився зі своєю дружиною Антоніною Зосимовою. У 1936 році у подружжя народився син Борис. Втім родинне життя тривало недовго.

Насмілившись у 1938 році віддати рідну Охтирку, письменник був арештований на третій день перебування вдома за доносом, запроторивши до Харківської в'язниці УДБ-НКВС на Холодній горі. Цього разу йому інкримінували «участь у контрреволюційній буржуазно-націоналістичній організації». Вийти з тієї тюрми можна було тільки мертвами.

Та Багряному пощастило. Потрапивши у власноруч створені лещата репресивного механізму, який знищував «ворогів народу», нарком внутрішніх справ СРСР Микола Єжов був розстріляний. На посту його змінив Лаврентій Берія. Тимчасово радянська влада зменшила масштаби масових репресій і почала перегляд незакінчених судових справ. Хто ще не отримав вироку на той момент, відбув маленький термін або виходив на свободу.

Так сталось і з Багряним, який відсидів у в'язниці два роки та сім місяців. «Був звільнений в 1940 р. восени під нагляд в зв'язку з тяжкою хворобою легенів, а головне... «за недостатністю матеріалів для повторного засудження» – згадував згодом письменник. Нелюдські умови того ув'язнення, катування, які здоров'я уява не здатна вигадати, виживання на межі зі смертю, допити та викриття усієї репресивної системи знищення людини та її душі, згодом ляжуть в основу ще одного роману Багрянного «Сад Гетсиманський».

Не встигнувши оговтатись від пережитого у застінках тюрми, повернувшись додому, письменник застає німецько-радянську війну. Він одразу подався в українське підпілля, співпрацюючи з УПА. Коли улітку 1943 року Червона армія знову пішла в стрімкий наступ, Багрянний, не вагаючись, вирушає на захід, розуміючи цілком, що може бути знищений більшовицьким режимом.

Разом з Охтиркою, він залишав свою дружину Антоніну Зосимову і сина, який мало часу жив при батькові через його арешти. Вони більше ніколи не побачаться. Борис, який носитиме прізвище мами, аби не проковувати себе через батька, попри відмінні успіхи у школі все одно не буде навіть допущений до складання іспитів в Харківському університеті, куди хотів вступити. Усе життя він працюватиме електриком.

З Охтирки Багрянний подався на Галичину. Там він активну літературну діяльність та співпрацював з ОУН (б), зокрема створював для них текстові та ілюстративні агітки, а також брав участь в обговоренні програмових документів. З наближення фронту, разом з ОУН-УПА та Українською Головною Ви-

звольною Радою письменник через Карпати покидає Україну назавжди.

Тікаючи від людиноненавистницького сталінського режиму, він опиняється з групою в Словаччині, потім в Угорщині, Хорватії, Австрії. Восени 1945 року він розриває зв'язки з ОУН і нелегально перебирається до Німеччини, до табору переміщених осіб у Новому Ульмі – одного з найбільших центрів поселення українців після закінчення Другої світової.

«Я вернуся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів, коли кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська».

За угодою про репатріацію, лише за 1945 рік до України було вивезено понад два мільйона осіб. На табори біженців влаштовували облави, під час яких їм погрожували зброєю, заштовхували силоміць до вантажівок чи товарних вагонів, якими повертали «на родину».

Самогубство, навмисне каліцтво, підробка документів, втечі і переховування – на що тільки не готові були люди, аби не опинитися знову в полоні радянського режиму. Той, хто не прожив у більшовицькому «раю» і дня, ніколи не зрозуміє що це і чому усі чинять несусвітній опір. Але як пояснити?

Багрянний був одним з тих, хто не ховався. Навпаки, під своїм прізвищем він виступив на захист таких же приречених як сам. «У холодному табірному бараци, протягом ночі 1946 року він написав памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?», – розповідає дослідник письменника Олександр Шугай. «Він працював дуже швидко, ледве встигаючи за плинном думок. Щоб люди інших націй читали і розуміли біду українців».

Саме цю книжечку тоді над чергою знервованих перед черговим скрінінгом Багрянний проніс, стискаючи у своїй руці. Її він, зайшовши до кімнати, поклав перед членами комісії. І за словами перекладача, який був з ним, сказав: «Ось вам відповідь! За всіх українців. Нас мордували Сталін і Гітлер. А тепер залякуєте ви, що повернете знову на «родину». І Сталін мститиме нам, як зрадникам». По цих словах, письменник повернувся і вийшов.

Текст памфлета складався з передмови та 14 невеликих розділів. За епіграф Багрянний взяв власні слова: «Я вернуся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концентратах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так як і гітлерівська. Коли НКВД піде вслід за Гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький...».

У памфлеті письменник навів аргументи, через які сотні тисяч його співвітчизників не бажать вертатись на окуповану

Батьківщину. Це і штучний голод, який забрав життя мільйонів людей, і антирелігійні кампанії, і знищення духовенства з «ворогами народу», маючи на увазі українську інтелігенцію, яку «вимордувано в такий спосіб, що й Гітлер міг би позаздрити й навчитись. Страхіття Дахав і Бухенвальду не перевищують страхіття безлічі енкаведистських катівень та концтраків!»

Багрянний був голосом усіх українців, який вперше на міжнародному рівні сказав, що масові репресії мали упокорити його народ, зламати його опір радянській владі, і політика Сталіна була спрямована на денационалізацію українців, їхнє духовне та національне знищення з метою перетворення їх на «радянських людей», а «многонаціонального СРСР» на «єдину червону імперію».

Окремо він пояснив, чому керівництво СРСР попри спротив людей, докладає таких неймовірних зусиль для репатріації і дезінформувало міжнародну спільноту, стверджуючи, що ті, хто не хоче повертатися, нібито, є воєнними злочинцями. Насправді ж – усі вони, жителі таборів, становлять небезпеку для керівництва Радянського Союзу, оскільки є носіями інформації про справжню суть їхньої влади, чого дуже боявся Сталін.

Памфлет набув нечуваного поширення. Його можна було купити у будь-якому кіоску Ді-Пі. Текст переклали англійською, німецькою, іспанською і нідерландською мовами.

Дослідник Олександр Шугай та письменник Іван Багрянний

«Українці носили з собою тоненьку книжечку-памфлет як паспорт, тулячи його до грудей і показуючи кожному, хто, може, засумнівався в неймовірній їхній долі», – каже Олександр Шугай. Люди підкресливали олівцем ключові аргументи, виписані в памфлеті, і принагідно показували усім, навіть дарували його на подарунок.

Дружина американського президента Елеонора Рузвельт, яка виступала за захист тих, кого примусово намагались повернути в СРСР, використовувала інформацію з памфлета Багрянного для написання своїх доповідей. Вона очолювала Комісію ООН з прав людини. І зокрема за її активної участі у 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, яка гарантувала вільне пересування і обрання місця проживання, та давала право шукати притулку від переслідувань в інших країнах.

Канадська обкладинка памфлету.

Фото Івана Багрянного під час першого арешту радянською владою. Матеріали з архіву Олександра Шугая

**В квітні числа ... електрика
загасла в Харкові на 17 хвилин
(факт).**

Я вийшов з парадного в квітні в п'ятій годині вечора й озирнувся навколо. Я міркував, де піти. Вільний, вогкий вечір. Свято.

Я ще раз подивився навкруги й нічого не побачив. Потім поволи повернувся й пішов на схід.

Купами йшли люди, парами дріботіли жінки, закликаючи оглянутись на них і спіткати сизокий погляд цікавих очей.

Попереду шкандибав старикан у чорному пальто з оксамитовим комірчиком, на якому злидні виялозили з десяток років. На крилату, мов з грушевого коріння висічену, потилицю, на сиве найжене волосся насунутий англійський військовий кашкет.

Я не люблю йти за старими, я випередив його й пішов спроквола далі.

Майнув трамвай — він мене обганяє, як я колись пішки обганяв конку. Блиснула вітрина з вовком і схрещеними рушницями, мигнули коробки з цукерками, й я дійшов до Університетської горки.

Перед горкою я вийняв цигарку й узяв у зуби. Зійшовши десять ступенів, на ганку, я дістав сірники й оглянувся назад.

Катеринославська простяглась синявою стрілкою на захід — на заході під вечірнім сонцем вона зійшлася вороненим жалом і вп'ялась у темно-сизу хмарку.

Я оглянувся назад і побачив старого в пальто з оксамитовим комірцем. Він дійшов до горки, пересік трамвайну путь, дійшов до хлопців з одеським ванільним шоколадом і раптом став.

З гори я бачив: він оглянувся навколо невидючими очима...

Я відчув це по його постаті — він оглядався навколо, але нічого не бачив.

Ще раз він огледівсь. Зненацька він повернувся й пішов назад по Катеринославській. Він нічого не забув — все було гаразд — він не зробив жодного похапливого жесту — він спокійно пішов назад, шкандибаючи кривими ногами, в тяжких американських бутсах.

Це професор! Скоріше гімназійний учитель. Я знаю, як він живе. Він ліберал, але кляне Радянську Владу. Він читав трішки Шевченка, але й досі не вивчився української мови, хоч живе в Харкові з десяток, більше! років. Він тягав на собі борошно зимою й стара пекла йому на залізній пічці хліб. Дітей у нього немає або вони десь поїхали — ага! — син його втік із Врангелем...

Все це було ясно, як квітневий вечір, коли навіть каламутна смердюча Лопань відсвічує аристократичним фіолетом.

Майк ЙОГАНСЕН

17 хвилин

Але чого він пішов назад? Він не гуляє, він швидко шкандибає кривими ногами в слонових американських бутсах.

Я запалив цигарку й зійшов східцями вниз. Старий дочкавав уже до Лопанського мосту. Я додав ходи й пішов за ним на двадцять кроків позаду.

Старий невпинно шкандибав ревматичними ногами. Він зійшов з мосту й перейшов на лівий бік. Я пихнув димом — мені довгенько доведеться за ним йти. В коробочку було ще з півтора десятки папірос.

Раптом Старий спинився перед вітриною, де стояли піраміди жовтого, ясного вина й тьмавіх запіканок.

Що таке?

Я став — неймовірно здивований. Поз мене пройшла пара лакових черевичків поруч із жовтими чобітками. Виринув дядько й сказав, що він хоче їсти й як-би не посуха, то його не було-б тут у городі. Але я не бачив, я дивився на старого. Знову він оглянувся невидючими очима. Я сховався за дядька й вигріб з коробки жменю цигарок. — Бачите, у мене нема грошей.

Старий ще постояв з півсекунди, повернув і пішов далі.

Я обійняв дядька за плечі й тиенько одвернув його від себе: — мені треба йти за старим.

Люди йшли назустріч і відставали по путі. Я дивився на жінок у модних пальто з прекрасними ніжками. Колись я так сильно хотів, щоб вони були мої, роздягались у мене в кімнаті й лягали взуті на ліжку. Я сильно хотів і вечорами блукав по вулицях, мов гідке каченя серед лебедів. Тепер я дивлюсь на них прихильно й зневажливо. Я знаю, що вони мене хочуть не менше, аніж я їх, а багатор навіть більше.

Я знаю дуже точно, скільки коштують лакові черевички на дамських ніжках, Я знаю, яка буде така ніжка, коли її роззуті. Вона трішки менша за мою жилу ногу пішохода, на ній скачорблені, намуляні пальці з коротко, аж над м'ясом обрізаними нігтями...

Але все-ж таки цього вечора я прихильно дивлюсь на похитливий вигин підборів. І я знаю, що дівчинка в червоній хустці...

Вона штовхнула трішки старигана й він глянув на неї. Тепер мені не треба було придивлятися — я знав наперед, що він її не бачив і, наче спіткнувшись об дерево, зашкандибав далі.

Прошло ще двоє дівчат у червоних хустках, ще троє хлопців із ними — чого це їх так рясно?

Вони йдуть зі зборів, заклопотані й веселі.

Старий шкандибав далі.

Коло Ярославської він знову перейшов на другий бік. Сонце потемніло — коло пивної стояла вже проститутка. Слюсарі з електричної сказали їй щось — вона дзвінко й весело відповіла матернім словом. Але слюсарі пішли далі.

Старий проминув дві вулиці й спинився перед обшарпаними дверима, немов вагаючись.

Я став як стій — це була більярдна. Ага, я-ж забув, що він не бачить — він може спинитися перед стовпом, передпорожньою пивною пляшкою, перед молодим економістом, що обмірковує статтю про виробничі відносини в Китаї, перед жовтим кавказцем, що за п'ять копійок хоче наглянцювати його американські бутси.

Але зараз він стояв перед більярдною:

КАФЕ БИЛЛЯРДНАЯ.

Кафе. Я знаю, ні в одній більярдній зроду не пахло кофе. Там можна купити горілку й напувати нею в задній кімнаті наміченого фраєра. Старий пересмикнувся на обличчі й полапав клинцюату сиву борідку. Потім він узявся за клямку. Він увійшов до більярдної.

Тютюновий газ сивим серпанком сповивав спітнілі фігури з вираженими очима й тремтливими руками, що, здійснюючи вгору тонкі кії, сновигали в тумані навколо столів.

Навкруги на лавах сиділи жуки, одягнені під денді, під студента, під червоноармійця, під голодного заробітчанина, під наївного бухгалтера, під шикарного лужбовця Кожтреста.

Старий притулювався спиною до напису

ИГРА НА ДЕНЬГИ СТРОГО ВОСПРЕЩАЕТСЯ.

Й дивився, як спійманий фраєр виклав на зелене сукно червінці й висипав срібло.

Старий машинально помацав кешеню й ніби злякавшись височив з більярдної.

Стемніло. Зникли червоні хустки, робітники спішили додому, дядько ладнався спати коло ганку.

Поспішалися дами, що продаються оптом на термін не менше двох тижнів і ліниво ваги-переваги йшли дами, що продаються вроздріб на термін не менше півгодини й не більше, як на одну ніч.

Гімназійний учитель спішив — він віддав серце Керенському на ціле життя.

Він повернув на Усівську й вийшов над залізницю. З Києва пригурткотів потяг, що не привіз йому його сина.

Я прикуривав у проститутки й став. Старий дивився не на потяг, а на двері з табличкою лікаря.

Потім він повернувся, зачепив мене полою свого пальта й пішов назад.

Лихтар виблискував на оксамитовому комірцеві — він ішов правим боком назад, нічого не бачучи й спиняючись на секунду, коли ноги відмовлялися йти.

Я хотів наздогнати його й спитати про його сина, але дві проститутки ніби ненароком перепинили мені дорогу.

— Девочки, сказав я ласкаво, пустіть, не валяйте дурня, мені не скучно, бачите он того старого!

— Тю, найшов на кого зворотити! — одповіла дівчина й дала мені дорогу.

Старий пересік вулицю, вийшов на площу Рози, завернув у завулок і пішов до електричної.

Перед мостом через Харків немов здохий кит лежав старий нафтовий бак.

Старий опинився перед баком, оглянувся невидючими очима й подався до річки.

Крізь вікно станції мигтів дизель. Я задивився в вікно.

Здавалося, що сталевий гігант стоїть і все двигить і ходить навколо; дизель тяжко дихав, жемучи динамо за двох — його брат стояв нерухомий.

І раптом лихтарі на вулиці згасли. Я оглянувся.

Старий зник.

Я не став його шукати. Я пригадав, як він спинявся перед вітриною з вином, перед більярдною. Я зрозумів його. Він шукав на вулиці весну сімнадцятого року, коли він віддав своє серце Керенському.

Лихтарі згасли. Сімнадцять хвилин він не бачитиме столиці Радянської України. Сімнадцять хвилин він житиме своїм березневим натхненням. На Сімнадцять хвилин зникнуть більшовистські вивіски без ятів, Сімнадцять хвилин він бачитиме невидючими очима червоно-біло-сині смуги на тьмавому прапорі.

— Сімнадцять хвилин він житиме в весні сімнадцятого року.

«Чому я не хочу вертатись в СРСР»:

памфлет Івана Багряного, що врятував життя сотням тисяч українців

7 Відтак тисячі переміщених осіб з України мали змогу замість повернення в Радянський Союз емігрувати до США, Канади та інших країн, продовжуючи відстоювати право жити у вільній Україні.

Залишившись у Західній Німеччині, Багряний створив Українську Революційно-Демократичну партію, організував видання газети «Українські вісті» та продовжував свою літературну діяльність. Він багато подорожував світом, розповідаючи про Україну і радянський режим, давав сотні інтерв'ю.

До кінця життя за ним стежили та намагались повернути до СРСР, розуміючи, що його голос важить багато за кордоном. Знаючи про ці стеження, він завжди носив зашиту в лацкані свого піджака ампулу з ціаністим калієм, аби не потрапити живим у лапи кремлівським людоловам.

«Якби зі мною щось сталося — нагла смерть, нагле і безслідне

зникнення, — то це би означало, що радянська агентура досягла свого в плані обіцяного знищення. Якщо би ж безслідне зникнення закінчилось «виступом по радіо з Берліна чи з Києва», то прошу всіх друзів мати на увазі, що опинитися перед радіо живим я ні в якому разі не зміг би, а значить, цей виступ є інспірований», — писав Багряний, перебуваючи на лікуванні у санаторії Сант-Блазієн 1955 року.

Листа з цим фрагментом дослідник Олександр Шугай знайшов в кишені убрання письменника, коли 1993 року побував у його другій дружини Галини в Новому Ульмі на запрошення до 30-х роковин з дня смерті письменника.

З одного боку, у памфлеті Багряний говорив від імені еміграції, яка не хотіла повертатися у пазури Сталіна і його поплічників. З іншого, він говорив від імені всього українського народу. Він був перший, хто на міжнарод-

ну спільноту сказав про геноцид відносно українського народу, який нещадно вбивали.

Сьогодні його слова, написані майже 80 років тому, звучать навіть пророчче: «Людині, що виростає в нормальних людських умовах, важко повірити у все, що діялось там, на одній шостій частині світу, за китайським муром. Нам світ може не повірити! Добре! То нехай нам влаштують суд. Нехай нас судять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувають, в чому хочуть, але нехай нас судять представники цивілізованого світу. Всі оті сотні тисяч нас, утікачів від большевизму, сядуть на лаву підсудних. Але на такий суд Сталін не піде! Ми того суду не боїмося, але він його боїться — «сонцеподібний». Злодій є злодій і такі його методи».

Цим текстом Багряний зробив не лише переворот у свідомості західного світу, яка не могла уявити в масах, що коїться за межами їхньої цивілізації, він вселив

віру у свої права заляканих і переслідуваних українців. Хоча Багряний так ніколи в Україну і не повернувся, він був впливовим лідером за її межами.

Останні роки письменник сильно хворів, адже був мордований на допитах у сталінських катівнях. Він мав хворобу серця, сухоти, діабет та інші недуги. Втім ні на мить не припиняв працювати, ставлячи на груди портативну друкарську машинку і, лежачи, писав.

Його «Тигролови» тільки англійською мовою мав наклад понад мільйон примірників. Роман тричі видавався німецькою і нідерландською. А «Сад Гетсманський» про нищівну репресивну машину СРСР був виданий на двадцять років раніше від «Архіпелагу ГУЛАГ» Олександра Солженицина, який отримав Нобелівську премію. Якби не передчасна смерть Багряного, він був би висунутий на неї ще 1963 року.

До проголошення незалежності Багряний був в Україні за-

боронений. І сьогодні, коли Росія вчергове прагне поневолити український народ, його слова звучать особливо гостро. Тепер «Тигролови» читають у школі, а в Київському національному академічному театрі оперети ставлять за романом мюзикл, на який неможливо купити квитки.

Хочеться вірити, що і суд, про який писав Багряний у своєму памфлеті, залишиться не тільки в мріях і записом на папері. А ми, нащадки сотень тисяч закатованих, зморених голодом, вбитих, репресованих, на власні очі побачимо справедливий суд над кривавим російським режимом, який нарешті заплатить за всі свої злочини.

Анна ЛОДИГІНА,
журналістка,
засновниця проєкту *Back to the Roots*
«Українська правда»,
03.10.2023
Pravda.com.ua

Королева детективу

Англійська письменниця **Агата Крісті** (1890 – 1976) впевнено займає перше місце у світовій детективній літературі за тиражами виданих книг. В нашій газеті в № 8 надрукована розповідь про письменницю, її творчість. У № 12 її оповідання «Нещасний випадок», а в № 17 оповідання «Стадо Геріона». Ви це можете прочитати у названих номерах, на сайті газети «Світ-інфо», за адресою <http://svit11.wordpress.com>
Як і надруковані у «Світ-інфо» оповідання письменниці (у номерах 5 – 7, 39 – 41, 81, 93, 105 – 106, 129 – 131, 153 – 154).

А зараз нова історія, де злочин розслідує улюблений герой письменниці – детектив Еркюль Пуаро.

– Місіс Пенджелей, – оголосила наша домогосподарка й розсудливо вийшла.

Які тільки малоприємні особи не зверталися до Пуаро за порадою, але жінка, яка зараз боязко м'ялася в дверях, перебираючи своє пухнасте боа, на мій погляд, перевершила всіх своєю непривабливістю. Вона була рідкісно сірою і безликою – худа зблякла істота років п'ятдесяті, одягнена в обшитий стрічкою костюм, з якоюсь золотою прикрасою на шиї і сиву головою, увінчаною абсолютно недоречним у даному випадку капелюшком. Пройшовши по вулицях будь-якого провінційного містечка, ви зустрінете сотню таких місіс Пенджелей.

Помітивши очевидне зникання нашої відвідувачки, Пуаро вийшов наперед і люб'язно привітав її:

– Мадам! Прошу вас, сядьте. Мій колега, капітан Гастінгс.

Пані сіла на стілець, нерішуче промигавши:

– Адже Ви мосьє Пуаро, приватний детектив?

– До Ваших послуг, мадам.

Проте наша сором'язлива гостя, схоже, була поки не в змозі говорити. Вона зітхнула, нервово сплівши пальці, й фарба зникання все виразніше проступала на її обличчі.

– Ймовірно, у Вас є до мене якась справа, мадам, чи не так?

– Ну так, я думала, загалом... Ви розумієте...

– Продовжуйте, мадам, прошу Вас, продовжуйте.

Підбадьорена його словами, місіс Пенджелей нарешті опанувала себе.

– Розумієте, мосьє Пуаро, мені дуже не хотілося звертатися до поліції. Ні, в будь-якому випадку я не збираюся йти в поліцію! Але водночас мене страшенно тривожить одна обставина. І я не впевнена, чи варто мені, – пробурмотіла вона й остаточно замовкла.

– Повірте, мадам, я не маю нічого спільного з поліцією. Мої розслідування завжди строго конфіденційні.

Місіс Пенджелей вхопилася за це слово:

– Конфіденційно. Це саме те, що мені треба. Я не хочу ніяких розмов, ніякого галасу або газетних пристрастей. Просто огидно, що газетярі можуть настільки перевернути всі факти, а сім'ї потім уже не відмитися від ганьби. Тим більше, що я навіть не впевнена, просто мені спало на думку дещо жахливе, і я не можу викинути це з голови. – Вона перелала подих і продовжила: – А водночас, можливо, я даремно грішу на бідного Едварда. Яка дружина не жахнеться від такої думки. Але Ви, звичайно ж, чули про такі жахливі справи, в наші дні чого тільки не буває.

– Пробачте. Йдеться про Вашого чоловіка?

– Так.

– Ви підозрюєте його в чомусь?

– Мені страшно навіть говорити про це, мосьє Пуаро. Але Вам же відомо, що такі речі трапляються, а вони, бідолахи, ні про що навіть не підозрюють.

Я подумав, що ця особа, мабуть, ніколи не перейде до суті справи, але терпіння Пуаро дорівнювало надіям, що покладалися на нього.

– Відкиньте Ваші страхи, мадам. Подумайте, як Ви зрадієте, якщо ми зможемо довести, що Ваші підозри позбавлені підстав.

– Саме так, невизначеність найгірша. О, мосьє Пуаро, я страшенно боюся, що мені дають якусь отруту.

– Що змушує Вас так думати, мадам?

Місіс Пенджелей, припинивши нарешті критися, почала детальний опис своїх погіршень здоров'я, явно доречніший у кабінеті лікаря.

– Біль і нудота після їди, Ви кажете? – задумливо спитав Пуаро. – Ви зверталися до лікаря, мадам? Що ж він сказав Вам?

Агата КРІСТІ

Корнуольська таємниця

– Він говорить, що в мене гострий гастрит, мосьє Пуаро. Але я помітила його спантеличеність і подив, адже він постійно міняв ліки, а від них не було ніякого пуття.

– Ви повідомили йому про Ваші підозри?

– Зрозуміло, ні, мосьє Пуаро. Це одразу рознеслося б по нашому містечку. І до того ж, у мене дійсно гастрит. Знову-таки дуже дивним є те, що, коли Едвард від'їжджає на вихідні, моє самопочуття значно покращується. Це помітила навіть Фріда, наша племінниця. І потім, у нас у сараї є пляшка гербіцидів, якими ми ніколи не користувалися, так от садівник каже, що вона вже наполовину порожня.

Місіс Пенджелей благально поглянула на Пуаро. Він підбадьорено усміхнувся їй і, розгорнувши блокнот, уззявся за олівець.

– Давайте, мадам, усе акуратно запишемо. Отже, де саме Ви зараз живете?

– У Полгарвіті, це маленьке торгове місто в Корнуолі.

– Давно Ви там мешкаєте?

– Чотирнадцять років.

– Ви живете удвох з чоловіком? Чи є у Вас діти?

– Ні.

– А племінниця? Мені здається, Ви згадували про неї.

– Так, Фріда Стентон, племінниця мого чоловіка, дочка його єдиної сестри. Фріда жила з нами останні вісім років. Жила до минулого тижня.

– А що ж сталося минулого тижня?

– Останнім часом у неї різко зпсувався характер; я не уявляю, що раптом найшло на Фріду. Вона стала такою грубою і зухвалою, її поведінка нестерпна. У результаті, вчинивши черговий скандал, вона пішла від нас і найняла собі окрему квартиру в нашому містечку. Відтоді я не бачила її. Краще нехай вона дасть лад своїм почуттям, так вважає містер Реднор.

– Хто такий містер Реднор?

Тін зникання знову пробігла по обличчю місіс Пенджелей.

– О, він... Він просто наш знайомий, – із запинкою сказала вона. – Дуже мила молода людина.

– Можливо, між ним і Вашою племінницею були більш дружні стосунки?

– Нічого подібного, – категорично заявила місіс Пенджелей.

Пуаро вирішив змінити тему.

– Ви з чоловіком, я вважаю, добре забезпечені в матеріальному плані?

– Так, ми цілком забезпечені.

– А кому належать Ваші капітали – Вам чи Вашому чоловікові?

– О, всі наші гроші належать Едварду. У мене особисто нічого немає.

– Бачте, мадам, щоб з'ясувати все точно, нам доведеться бути жорсткими. Ми повинні знайти мотив. Адже Ваш чоловік не став би труїти Вас просто так, заради задоволення! Вам відома яка-небудь причина, через яку він хотів би приборкати Вас зі свого шляху?

– У всьому винна та золотоволоса красуня, яка працює з ним, – з обуренням сказала місіс Пенджелей. – Мій чоловік працює зубним лікарем, мосьє Пуаро, і, за його словами, він просто вимушений тримати при собі розторопну симпатичну дівчину з акуратною голівкою й білозубою посмішкою, котра б записувала пацієнтів до нього на прийом і готувала препарати. До мене дійшли чутки, що їхні стосунки виходять за рамки службових, хоча він, звичайно, присягається, що все це порожнє базікання.

– Хто замовив ту пляшку з гербіцидами, мадам?

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

– Можливо, відданість або прихильність, змішану зі страхом, – припустив я.

– І все-таки, як правило, жінка готова звинувачувати кого завгодно, тільки не власного чоловіка. Вона до останнього моменту стоїчно чіплятиметься за свою віру в його безгрішність.

– Ситуацію може ускладнити інша жінка.

– Точно, під впливом ревнощів кохання іноді перетворюється на ненависть. Але ненависть привела її в поліцію, а не до мене. Вона могла б подати офіційну заяву, здійснити великий скандал. Ні-ні, загадаймо роботу нашим маленьким сірим клітинкам. Чому вона прийшла саме до мене? Аби переконатися, що її підозри безпідставні? Чи що

– Ви думаєте, що все зводиться до цього?

– Навіть не знаю, Гастінгс. Хоча її розповідь дуже зацікавила мене, є в ній щось украй цікаве. Ви ж розумієте, що ця історія стара як світ. Отже, можна було б зупинитися на історичній версії, але місіс Пенджелей не справила на мене враження істерички. Так, якщо я не помилюся, ми зіткнулися тут із до біса зворушливою людською драмою. Скажіть мені, Гастінгс, які почуття, на Вашу думку, має відчувати місіс Пенджелей до свого чоловіка?

9 – А на завтра?
– Ми повинні повернутися в місто й почекати розвитку подій.

– Досить нудна перспектива, – розчаровано сказав я. – Припустимо, що ніяких подій не станеться.

– Станеться! Вже це я вам обіцяю. Наш славний лікар може скільки завгодно твердити, що причиною смерті був гастрит. Але йому не вдасться заткнути рота кільком сотням базік. І це базікання досягне своєї мети, запевняю Вас!

Наш потяг прибув до Лондона об одинадцятій ранку. Перш ніж вирушити на вокзал, Пуаро висловив бажання побачити міс Фріду Стентон, племінницю, про яку згадувала жінка, що померла. Ми досить легко знайшли будинок, де вона винаймала квартиру. З нею був високий смуглявий молодий чоловік, якого вона з деяким зніяковінням представила нам як містера Джейкоба Реднора.

Міс Фріда Стентон виявилася на рідкість миловидною дівчиною суто корнуольського типу – рожевощока, темноволося й темноока. У глибини цих очей палахкотів вогонь, що свідчив про запальність, провокувати яку було б у край безрозсудно.

– Бідна тітонька, – сказала вона, коли Пуаро назвався і пояснив свою справу. – Таке нещастя! Я увесь ранок шкодую, що не була з нею добрішою і терплячою.

– Ти й так багато втерпіла, Фріда, – перервав її Реднор.

– Так, Джейкоб, але я знаю, що в мене запальний характер. Урештірешт тітонька поведилася абсолютно безглуздо. Мені слід було б просто посміятися над її словами, не сприймаючи їх серйозно. Зрозуміло, дядько навіть не думав трітати її. А нудило її від усього, що б вона не їла. Але я впевнена, що це було чисте самонавіювання. Вона налаштувала себе на те, що їй стане погано, так воно й вийшло.

– Що насправді виявилось причиною Ваших непорозумінь з тітонькою, мадемуазель?

Міс Стентон нерішуче поглянула на Реднора. Він миттєво зрозумів натяк.

– Мені час іти, Фрідо. Побачимося вечері. Прощайте, джентльмени.

– Ви вже заручені, чи не так? – з лукавою посмішкою запитав Пуаро. Фріда Стентон спалахнула й зізналася, що так воно і є.

– Саме через це, по суті, в мене й виникли неприємності з тітонькою, – додала вона.

– Вона не схвалювала вашого вибору?

– О, річ навіть не в цьому. Але, розумієте, вона... Дівчина нерішуче замовкла.

– Продовжуйте, – м'яко підбадьорив її Пуаро.

– Мені страшно незручно говорити таке про неї зараз, коли вона померла. Але Ви нічого не розумієте, якщо я не розповім вам усе. Тіточка була до безтями закохана в Джейкоба.

– Невже?

– Ну так, жажлива безглуздість, правда? Адже їй вже перевалило за п'ятдесят, а йому ще немає тридцяти! Але так уже сталося. Вона просто збожеволіла від кохання! Мені довелося сказати їй нарешті, що він залицяється до мене, але вийшло тільки гірше – вона жакливо розсердилася. Не повірила жодному моєму слову й накинулася на мене з такою грубою зневагою, що я, природно, втратила самовладання. Я розповіла про цю розмову Джейкобу, і ми дійшли висновку, що краще мені на якийсь час поїхати, поки вона не отямиться. Нещасна тітонька! Здається, вона зовсім втратила голову.

– Ймовірно, саме так воно й було. Дякую Вам, мадемуазель, Ви відмінно прояснили ситуацію.

Я здивувався, побачивши, що Реднор чекає нас на вулиці.

– Я майже напевно знаю, про що розповіла вам Фріда, – сказав він. – Мені щиро шкода, що все так сталося, і ви можете уявити, як незручно я почуваюся. Навряд чи треба говорити, що я особисто не надавав їй ніяких надій. Спочатку я навіть зрадів, оскільки думав, що ця літня пані зможе якось допомогти Фріді. А в результаті все вийшло просто безглуздо, але надзвичайно неприємно.

– Коли ви і міс Стентон маєте намір одружитися?

– Скоро, сподіваюся. І знаєте, мосьє Пуаро, я хочу бути з вами максимально відвертим. Мені відомо навіть більше, ніж Фріді. Вона впевнена, що її дядько абсолютно не винен. У мене ж немає такої впевненості. Але скажу вам одне: я не збираюся нікому повідомляти про те, що мені відомо. Як поведеться, не буди лихо, поки воно тихе. Я не хочу, щоб дядька моєї дружини судили й повісили за вбивство.

– Чому Ви говорите мені все це?

– Тому, що я чув про Вас і знаю: Ви розумна людина. Цілком можливо, що Ви могли б викрити його злочин. Але я запитав би Вас тоді: який у цьому сенс? Бідній жінці вже не допоможеш, і вона була б останньою людиною, яка наважилася б здійснити галас. Мабуть, при одній думці про це вона б перевернулася в труні.

Агата КРІСТІ

Корнуольська таємниця

– Тут Ви, ймовірно, маєте рацію. Значить, Ви хочете, щоб я не здіймав галасу?

– Так, саме так. Зізнаюся Вам, я керуюся егоїстичними мотивами. У мене великі плани. Я почав одну прибуткову справу: відкрив ательє чоловічого одягу.

– Більшість з нас егоїстичні, містер Реднор. Але мало хто так охоче зізнається в цьому. Я зроблю те, що Ви хочете, але також чесно скажу Вам, що розголосу уникнути не вдасться.

– Чому?

Пуаро зробив виразний жест. Сьогодні був базарний день, і ми якраз проходили повз ринок, звідки доносилися жваві шум голосів.

– Голос народу, ось чому, містер Реднор. О, вибачте, ми мусимо поспішати, інакше запізнимося на потяг.

– Дуже цікава справа, Гастінгс, чи не так? – зауважив Пуаро, коли потяг відійшов від станції.

Витягнувши з кишені мініатюрний гребінець і мікроскопічне люстерко, він ретельно привів до ладу свої вуса, бездоганна симетрія яких злегка порушилася під час нашої легкої пробижки.

– Не знаю, що Вас так зацікавило, – відповів я. – Як на мене, вся ця справа досить бридка й неприємна. Навряд чи тут є якась таємниця.

– Так, згоден з Вами: ніякої таємниці тут немає.

– Я от тільки думаю, чи варто вірити тій досить дивній історії, що розповіла нам міс Стентон? Божевільна пристрасть її тітоньки здається мені трохи сумнівною. Міс Педжелей справила на мене враження скромної й поважної пані.

– Тут немає нічого дивного, все абсолютно звичне. Якщо Ви уважно читаете газети, то виявите, що частенько саме в такому віці скромна й поважна жінка залишає свого чоловіка, з яким прожила більше двадцяти років, а іноді покидає навіть своїх дітей заради того, щоб пов'язати своє життя з чоловіком, який годиться їй у сини. Жінки захоплюють Вас, Гастінгс. Ви готові преклоняться перед будь-якою миловидною особою, яка залишить мило усміхнутися вам, проте Ви нічого не розумієте в жіночій психології. Всту-

паючи в осінню пору життя, жінка зазвичай відчуває одне божевільне бажання: вона мріє про романтичну пригоду, поки ще не стало надто пізно. І таке бажання, звичайно, абсолютно природно може виникнути навіть у дружини поважного дантиста з провінційного містечка!

– І Ви вважаєте...

– Що розумний чоловік може скористатися вигодами такого моменту.

– Я не назвав би Педжелея таким уже розумним, – задумливо пробурмотів я. – Чи багато треба розуму, щоб розбурхати все містечко. Проте я вважаю, що Ви маєте рацію. Тільки дві людини дійсно щось знають – Реднор і лікар, і обидва не хочуть здіймати галасу. У результаті Педжелей як-небудь викривається з цієї ситуації. Шкода, що ми не побачили цього хлопця.

– Ви можете дозволити собі таке задоволення. Повернутися найближчим потягом, видавши історію про хворий зуб.

Я кинув на Пуаро проникливий погляд.

– Хотілося б мені знати, що саме Ви вважаєте дуже цікавим у цій справі.

– Мій інтерес можна передати одним Вашим зауваженням, Гастінгс. Після розмови зі служницею ви підмітили, що для людини, не схильної

неї, а містер Педжелей ставить на полиці в коморі пляшку з гербіцидами.

Потім викликали міс Маркс, біляву секретарку обвинуваченого, і вона, плачучи і впадаючи в істеріку, зізналася, що обмінювалася любов'язностями зі своїм хазяїном і що він обіцяв одружитися на ній, якщо що-небудь станеться з його дружиною. Педжелей зберіг за собою право захисту, і його справу передали до суду.

Після цього попереднього дізнання Реднор проводжав нас з Пуаро до нашої квартири.

– Ось бачите, – зазначив Пуаро, – я виявився правий. Голос народу заявив про себе дуже рішуче. І в результаті злочин вплив назовні.

– Так, Ви абсолютно мали рацію, – зітхнув Реднор. – Як Вам здається, його можуть виправдати?

– Ну, він зберіг за собою право на захист. Можливо, в нього і прихований якийсь козир у рукаві, як кажуть у вас, англійців. Чи не бажаєте зайти до нас?

Реднор пристав на пропозицію. Я розпорядився подати два віскі з содовою і чашку шоколаду. Останнє розпорядження викликало легке заціпеніння, і я сильно сумнівався, що цей напій з'явиться на нашому столі.

– Зрозуміло, – продовжував Пуаро, – в мене великий досвід у таких справах. І я бачу тільки одну лазівку для порятунку нашого бідного вдівця.

– Яку саме?

– Ви маєте підписати цей документ. – Зіспритністю фокусника він раптом вивудив звідкись списаний аркуш паперу.

– Що це?

– Зізнання в тому, що ви вбили міс Педжелей.

Після короткої паузи Реднор розсміявся.

– Ви, мабуть, з'їхали з глузду!

– Ні, анітрохи, мій друже, я не божевільний. Ви приїхали в Полгарвіт, відкрили свою маленьку справу, і Вам потрібні були гроші, щоб розпочати її. Містер Педжелей відомий як добре забезпечена людина. Ви знайомитеся з його племінницею, і вона прихильно приймає Ваші залицяння. Проте вам вдалося недостатнім те скромне утримання, яке міг би призначити їй містер Педжелей після Вашого одруження. Ви задумали вміть позбавитися як від дядечка, так і від тітоньки; тоді гроші перейшли б до Вашої дружини як до їхньої єдиної родички. Як же мудро Ви все розраховували!

Ви фліртували з цією простецькою старіючою жінкою і, добившись бідляку своєї волі. Ви посягли в її душі сумніви у вірності її власного чоловіка. Спочатку вона виявила, що він обманює її. Потім ви вселили їй, що він намагається отруїти її. Ви частенько бували в них у будинку й мали багато можливостей підсипати їй миш'як. Хоча Ви поводитися вкрай обережно і ніколи не робили цього за відсутності її чоловіка. Але жінкам невласливо тримати свої підозри при собі.

Природно, вона повідала про них племінниці й, поза сумнівом, поділилася ними також з іншими приятельками. Вашою єдиною складністю було підтримувати романтичні стосунки з обома жінками. Ви пояснили тітоньці, що вам доводиться для вигляду залицятися до племінниці, аби не викликати зайвих підозр у містера Педжелей. А молоду леді й переконувати не довелося. Хіба могла вона

серйозно ставитися до своєї тітки як до суперниці?

Але раптом міс Педжелей, не порадившись з Вами, надумала скористатися моїми послугами. Якби всі її підозри виявилися правильними і вона змогла б точно переконатися в тому, що чоловік намагається отруїти її, вона змогла б розлучитися з ним і пов'язати своє життя з Вами – адже саме про це, як вона думала, Ви мріяли. Але такий варіант зовсім не вписувався у Ваші плани. Ви не могли дозволити, щоб у справу втрутився детектив. А тут якраз трапилася слушна нагода.

Ви опинилися в будинку, коли містер Педжелей готував для своєї дружини вівсянку, й підсипали в неї смертельну дозу. Далі все пішло як по писаному. Для вигляду, турбуючись про те, щоб зам'яти цю справу, Ви таємно роздували її. Але Ви недооцінили Еркюля Пуаро, мій кмітливий юний друже.

Реднор смертельно зблід, але, як і раніше, намагався відхреститися від звинувачень.

– Ваша версія дуже цікава й оригінальна, але до чого Ви розповідаєте її мені?

– До того, мосьє, що я представляю інтереси, ні, не закону, а міс Педжелей. Заради неї я даю Вам шанс уникнути покарання. Підпишіть цей папір, і Ви отримаєте двадцять чотири години, щоб схватитися. У Вашому розпорядженні буде ціла доба до того, як я передам це зізнання до рук поліції.

Реднор коливався.

– Ви не зможете нічого довести. – Невже? Ви знову недооцінюєте Еркюля Пуаро. Гляньте-но у вікно, мосьє. Бачите на вулиці двох чоловіків? Вони отримали наказ не випускати Вас з уваги.

Підійшовши до вікна, Реднор відсунув портьєру і з прокляттями відскачав.

– Ви переконалися, мосьє? Підписуйте, це Ваш єдиний шанс.

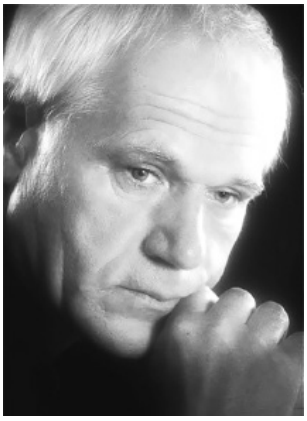
– А які гарантії я маю? – Що я виконаю обіцянку? Слово Еркюля Пуаро. Так Ви згодні підписати зізнання? Чудово! Гастінгс, будьте люб'язні, підніміть наполовину ліву портьєру. Це сигнал, що містер Реднор може спокійно піти.

Позеленілий від страху Реднор, бурмочучи прокляття, поспішив покинути кімнату. Пуаро злегка похитав головою.

– Боягуз! Я відразу розкусив його. – Мені здається, Пуаро, що Ви в якомусь сенсі сприяли злочинцеві, – сердито вигукнув я. – Ви ж завжди засуджували емоційний підхід до таких справ. І ось раптом з чистої сентиментальності відпускаєте на свободу небезпечного вбивцю.

– До чого тут емоції? Це був чисто діловий підхід, – відповів Пуаро. – Хіба Ви не розумієте, мій друже, що в нас немає анінайменших доказів його провини? Припустимо, я з'явився б у залі суду і заявив перед дванадцятьма корнуольськими присяжними про те, що я, Еркюль Пуаро, маю свою – абсолютну бездоказову – версію цього злочину. Та вони просто посміялися б з мене. У мене залишався тільки один шлях – залицятися йому і змусити підписати зізнання.

Ті два нероби, що тинялися під вікнами, виявилися дуже необхідними. Будьте ласкаві, Гастінгс, опустіть портьєру. Загалом не було ніяких причин піднімати її. Це просто була наша остання мізансцена. Так, так, ми повинні дотриматися слова. Двадцять чотири години, але ж я пообіцяв. Бідному містерові Педжелею ще так довго чекати, хоча він цього цілком заслугоує, оскільки зверніть увагу, обманював-таки свою дружину. Як Вам відомо, я дуже строго ставлюся до питань подружньої вірності. Ну що ж, лише двадцять чотири години. А потім... Я непохитно вірю в наш Скотленд-ярд. Вони впливають його, топ аті, обов'язково впливають.

Петро Антоненко «Вечірнє танго»

У Чернігові на початку року вийшла друком ця книга прози і поезії. Це четверта книга автора. Всі видані в Чернігові. У 1994 році – книга прози «Бабине літо». У 2001 році – книга «Свіча», проза і поезії, у 2017 році – книга «Стріла», яка повністю відтворила книгу «Свіча». Нова книга відтворює майже все з трьох попередніх книг автора. Також друку-

ються нові твори, останніх років. Це п'єса «Вечірнє танго», оповідання «Палац». Досі вони були надруковані лише в газеті «Струна» (відповідно у номерах 10 і 8, можна прочитати на сайті газети «Світінфо», за адресою <http://svit11.wordpress.com>).

Не друкувалися і есе «Листи незнайомці» і цикл віршів «Наше літо» (14 поезій). Се-

ред друкованого вперше такою мовою оповідання, вірші, бардівські пісні автора.

Книга видана в обласному видавництві «Десна» в гарному поліграфічному оформленні.

Автор безкоштовно передав понад пів сотні книг бібліотекам Чернігова і районів. Також книга «Вечірнє танго» є у продажу в Чернігівському

культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (вул. Шевченка, 9).

Книгу розміщено в електронному варіанті в Інтернеті. Ось посилання: <https://issuu.com/sergiyorkordyk/docs/>

В № 17 і 21 нашої газети було надруковано частину розділу книги під назвою «Листи Незнайомці». Друкуємо ще один фрагмент цього есе.

Петро Антоненко

ВЕЧІРНЄ ТАНГО

Листи незнайомці Роман Роману

У Андре Мору є «Листи незнайомці». У Цвейга – «Лист незнайомки». Може, це спроба чогось подібного?

Вечір. Шопен, грає Юнді Лі. Сальваторе Адамо – «Падає сніг». Тріо Мареніч – «Маки червоні». Челентано – «Confessa». Веласкес – «Бесаме мучо». Шарль Азнавур. Джордже Мар'янович, Радміла Караклаїч. Гітара. Старовинні циганські романси.

Дня й життя не вистачає.

Я ніколи не страждав і не страждаю на синдром Бобчинського. Пригадуєте знаменитий «Ревізор» Гоголя? Там чиновники, сприйнявши Хлестакова за справжнього ревізора, звертаються до нього з уклінними прошеннями. І тут здивував Бобчинський. Він попросив Хлестака лише сказати в Петербурзі вельможам, а при нагоді й самому імператору, одне-єдине: що в такому-то місті живе Бобчинський. І все.

Між іншим, цей синдром доволі поширений, особливо у творчому середовищі.

Іноколи буває така втома, відчуття, що все це роблю, перебуваючи на острові. Добре хоч, що населення цього острова ще не втратило глузд, може, тому, що населення це – я один. Відтак позбавлений синдрому думати на товпом.

Вчені говорять, що кожна людина має на планеті в середньому по 6 двійників. Сумарно виходить по 7 абсолютно однакових зовні людей. Це майже ніщо на 8 мільярдів землян. І майже ніхто з них за своє життя так і не зустріне свого двійника. Імовірність цього вкрай мала. Але все ж існує. То ж якщо ви раптом зустрінете начебто мене, котрий вас не впізнає, значить, то був мій двійник.

Цей пакет весь в цікавій рекламі, французькій. Наприклад, Париж рекламує чудові жіночі корсети. Правда, їх продають у 1912 році, але, можливо, ми там побуваємо.

Читаю цей збірник. Поки що – арифметика щодо авторів: 23 жінки, 6 чоловіків. Повна фемінізація! Якщо років 100 тому на 10 авторів було дві чи три жінки серед класиків – Леся Українка, Марко Вовчок, Ольга Кобилянська (можна ще згадати якись імена), то нині серед новітніх класиків на 10 авторів 6 чи 7 жінок. Досить глянути на полиці нових видань. Чи то мужчини спилися, чи атрофувалися розумово, чи не всі авторки є авторками. Допускаю, що комусь з жіночок «іхні» книжки «пишуть»

своїми грішми багатенькі чоловіки чи коханці.

Колись, у глибокій «підлітковості», я випишував собі фрази-дорозговкази. Дві вам наводив: Буніна і Пушкін. Дозвольте ще одну, в оригіналі. Це Євген Євтушенко: «Может, смысл существования в том, чтоб смысл его искать».

Це я не до того, щоб боротися, аби боротися, «для спортивного інтересу». Але до того, що хоч, як і кожній нормальній людині, хочеться бачити якісь результати, але, врешті, коли їх не дуже видно, завжди волів щось таки робити. Сама ця робота мені, ну, не те що в радість, а примирює з цим «сумним, але прекрасним» світом. Або, як в одному творі, «Щастя – це вже пошук щастя».

Сьогодні я посадив у своєму селі ще шість дерев, вишень. І це головне. І вище нашого мишачого вовтузіння і суєти.

«Він не міг не бачитися з нею і не міг бачитися».

«Я все забув». Так починається вірш одного поета. «Я все забув. Усе віддав тобі. А ти ішла кризь спалене й забуде». І далі поет так детально називає все, що він «забув», що стає зрозуміло, як саме він «забув». «Мабуть, нам іще рано – забувати». Це вже моє. І, мабуть, я щось надто часто говорю слова – мабуть, може, можливо, схоже, начебто.

«Віддивився» першу серію фільму «Фріда». США-Канада і добре що Мексика. 36-річна мексиканська зірка Сальма Хайек нормально грає 18-річну Фриду.

Фільм 2002 року, може, до нас дійшов трохи пізніше.

Фільм не справив на мене особливого враження. Добре показані Мексика, над якою нависає, навіть на мапі, Америка, США, порівняно безтурботний міхвоенний час, богема, талант, алкоголь, любов, вірність, зрада, секс, лесбїянство. Повний набір.

Але такий фільм може справити враження, лише якщо зіставляеш його з власним життям, при тому, доволі спрощено, вишукуючи паралелі. Після такого фільму мені захотілося вас пожаліти, та жалість – почуття собаче: жаліти варто бездомних котів і собак.

У геніального Буніна в його блискучій книзі новел про любов «Темные аллеи», а це понад 30 новел, і книгу він писав у свої 70-74 роки в еміграції, для мене чомусь найближча одна з найбільших новел «Наталі». І там є одна неймовірно глибока фраза (в оригіналі така): «Нет несчастливой любви».

Дивився польський фільм «Рись» (1981 р.), ще один за твором Ярослава Івашкевича (Інші – «Панни з Вілько», «Березняк» – обидва Анджая Вайди). Дивився в оригіналі, хоч не так уже й знаю польську мову. Але тут було дивовижно мало тексту й чітко мовленого.

Головний герой – молодий ксьондз сільського костелу в час окупації, Другої світової війни. В костел таємно приходив молодий партизан, якому дано завдання застрелити зрадника, одного з селян. Прийшов, щоб священник зняв з нього гріх майбутнього вбивства. Ксьондз знає того чоловіка і не впевнений, що той зрадник. Навпаки, селянин таємно переховує маленьку єврейську дівчинку, за що загрожує розстріл німцями. Священик говорить хлопцеві, що той до кінця життя і загалом вічність буде мучитися спогадом про несправедне вбивство. Хлопець наполягає. Тоді священник береться сам виконати вирок, щоб гріх, який мав би душити хлопця, перейшов на нього. Бо то буде гріх, визначений не людьми, а Богом. Що було далі?

Але яка чудова гра двох молодих тоді акторів – одному 30, іншому 20 років. Нині то відомі польські актори, знімалися у Вайди. Гра очей героїв, гра мовчання. І музика – пассакалія Баха.

З нового роману. «Поки що не хочу, точніше – не можу, ще точніше – не маю сил, відтак – не можу, відтак – не хочу поки що вас бачити».

А це нинішня зірка польської естради Едита Гурняк. «Не полишай мене». Чудовий дуєт з фортепіано. До речі, це Літній театр у Королівському палаці «Віланув» на околиці Варшави. У 2007 році я слухав там, у переповненому залі, легендарну Славу Пшибильську у її тодішні 76. Незабутньо! Я після концерту брав у неї і її чоловіка невелике інтерв'ю. Чоловік пригадав роки навчання в Київському університеті і те, як вони в студентському хорі співали «Реде та стогне...», і заспівав українською.

Періодично «западаю» на те чи інше. Зараз – на пісні польської актриси і співачки Станіслави Целінської. Ось, «Вже не треба мені» прослухав двічі.

З величезним задоволенням дивлюся в Інтернеті концерт з Ополе. Це невелике польське місто називають столицю польської пісні. А вже понад 50 роки поспіль (!) тут проходить Всепольський фестиваль польської пісні. У грандіозному Театрі пісні. А оцей концерт на черговому кількадечному фестивалі був особливим, у вересні 2017-го. Це було 50-річчя фестивалю.

А саме цей концерт був ювілейним ще й ось чому: поляки відзначали 50-річчя на естраді Марилі Родович. Грандіозно. Йі тоді було 72. Цікаво, що при початку концерту, після двох перших пісень у виконанні ювілярки, виступив гість з України – гурт Kozak System («Kozak System»). Виконали поль-

ською мовою «пшебой», тобто «хїт». Блискуче. Зал танцював.

Ось посилання в YouTube Concert «Wariatka tańczy – 50 lat na scenie». Jubileusz Maryli Rodowicz Opole 2017.

Майже на завершення концерту знову була Україна: Марилія виконала знамениту пісню «Гей, соколи!», про Україну і написану в Україні, написав її текст поляк на Вінничині Тимко Падур, котрий мріяв про незалежні Польщу і Україну, тоді поневолени. Та це не все. Десь у другій половині концерту, але явно не стомившись, Марилія хвацько станцювала в дуєт з одним танцівником іспанський танець. Зал був «на вухах».

«Эрих Мария Ремарк и Марлен Дитрих. Больше, чем любовь. Знаменитые романы и любовные истории».

Я цей фільм помітив на YouTube. Хоч, чесно кажучи, мені не дуже імпульсе інтимне про письменників, особливо про улюблених. Я про цю історію, про Дітріх, коротко згадавав в одній з кількох публікацій про Ремарка, про його повоєнні, про деякі тільки недавно опубліковані романи, а не про «канон» 5-книжжя: «На Західному фронті без перемін», «Час жити і час помирати», «Триумфальна арка», «Три товариші», «Чорний обеліск». Зараз, і чомусь вперше, читаю «Три товариші». Але не так давно читав якраз менше відомі і також чудові романи письменника. «Тіні в раю», дуже сильний. Ось уривок з моєї публікації про роман. «Ось на цьому тлі й розгортається основна сюжетна лінія роману – кохання головного героя і Наталії. Тут твір дійсно автобіографічний. Адже це є віддзеркаленням дійсного кохання, яке пережив Ремарк в Америці. А його коханою була французька російської крові Наталія Палей. Це дуже колоритна особа. Досить сказати, що вона царської крові, внучка російського імператора Олександра II. Батько її – Великий князь Павло, шостий, наймолодший син імператора Олександра II, рідний брат наступного царя Олександра III. Отже, Наталія була двоюрідною сестрою останнього царя Миколи II».

Вкотре, часто просто шматками, дивлюся блискучу п'єсу Горького «Дачники», блискучий спектакль МХАТ ім. Горького 1979 року. 1904 рік, а на наступні 100 з лишком років наперед і по сьогодні теж, про наш нещасний «цвіт нації» – інтелігенцію.

А які актори! А в головній ролі, втім, там всі головні в цій поліфонії, – неймовірна красуня, українка Світлана Коркошко.

Колись одна людина мене доволі здивувала, сказавши, що улюблений письменник – Горький. До мене дещо таке дійшло, після перегляду в ті ж роки видатного фільму Емілія Лотяну «Табір іде в небо» за ранніми оповіданнями Горького. А цієї зими-осені-весни читав невідомі мені оповідання письменника.

Дивлюся «Любовный круг», Сомерсет Моєм. Який англійський гумор! В головній ролі колишня киянка і наша «ніжмика», незрівнянна Еліна Бистрицька. Стільки дотепності, тонких спостережень. «Краще мучитися від любові, ніж від порожнечі її відсутності». «Ніколи не повертайтеся туди, де ви були щасливі». «Я в шлюбі ніколи не зраджувала...В душі».

Ще в старших класах прочитав видатний роман древньої китайської літератури «Речные заводи» (в російському перекладі). Між іншим, улюблена книга Мао Цзедунна, далеко не примітивного чоловіка. Це грубезний том.

У Євтушенка є чудовий рядок, в оригіналі – «Не лет!»

У Фейсбучі текст про Енгельгардта. В чому суть цього довгого і заплутаного тексту? Що Павло Енгельгардт не був таким примітивним і «свиною в пантофлях», як його назвали друзі Шевченка, що викупили його? Так я ніколи й не вважав його таким. Правда, не варто його, як автори, й дещо прикрашувати, цього солдафона. Ота його «генеалогія», аж від 12-го століття (!) – то чиста химера. Що Шевченко добре знав російську мову? Що тут нового стосовно чоловіка, що майже все доросле життя перебував у російськомовному середовищі. До речі, і «Щоденник» і його повісті були написані значно пізніше описуваного періоду. І я охоче читав ці повісті, про які Куліш казав, що спалив би їх. Добротна проза російської класики середини 19-го століття. Щось схоже у Костомарова, у Гребінки, якого я з цікавістю читав. Не знаю, звідки взяли в коментарях, що Шевченко знав КІЛЬКА іноземних мов? Відомо, що він добре знав польську мову. Натомість автори вкотре жують жуйку про викуп Тараса «царської родиною», давно спростовану. Як це ще автори не занесли щось поточити на теми «байстрюка» Енгельгардта і «байстрюка» Шевченка, це б їм більше личило. Словом, я ледве дочитав цю статтю.

Дивлюся новий проект Леоніда Парфьонова. Колись його «Намедни» про наше життя останніх десятиліть я з великою цікавістю продивився чи не всі серії 50. А це документальний фільм «Русские грузины». Звичайно, не лише про Сталіна і Берію, а й про Руставели, Піросмані, Багратіона та інших видатних людей, котрі, як і українці Прокопович, Безбородько, Розумовські, відіграли велику роль в історії імперії.

Шопен, Концерт № 1 для фортепіано з оркестром.

Марта Аргеріх. Варшавський симфонічний оркестр.

Зал Варшавської філармонії. 27. 08. 2010.

<https://youtu.be/qMshMBywXzc>

Фредерік Шопен, Балада № 1. Виконує Володимир Горовіц <https://youtu.be/3iF4vQG1zMO>

Томенчук Богдан Михайлович – український поет, освітянин. Народився 16. 01. 1955 р. в с. Ценява Коломийського району Івано-Франківської області. Закінчив фізико-математичний факультет Івано-Франківського пединституту. У 1976 – 1990 роках вчителював та був директором в сільських школах краю. У 1990 – 1994 роках – начальник обласного управління освіти, у 1994 – 1998 роках – завідувач Коломийським райвідділом освіти. Працював заступником голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації. Директор Івано-Франківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Богдан ТОМЕНЧУК

* * *

Земля ще Господом обнята,
Ще зорі не стовбичать пнями...
Ще Тарасові ягнята
Не поставали баранами.

Ще Пастир гладить роси босі
По незахмарених голівках.
Ще світи у суголоссі –
Не по коморах і комірках.

Ще Бог, де ми, а не в екзилі
І носить сонечко у тайстрі,
Ще в росах птахи білокрилі,
А не голодні вівці заздрі...

Ще вірші зоряної персті
І світла збираного повні,
Ще жмут невинної шерсті
Не сипався з небесних овнів.

Ще так було усім не заздро
Над Борисфеном і над Нілом,
Небесно, зоряно й зіркасто
Й ніщо ніде не капцаніло.

Всьому ще вистачало дару
Збуватись лагідно і строго...
Ще пан Біг випасав отару,
А не отара пасла Бога...

* * *

Минає літо. Вже, на жаль, не дцятє.
Коли там відкладати на колись?
А гарбузи, неначе поросята,
На визрілих городах розляглись.

І ходить жінка з виду наче осінь.
Усе і всюди в неї до ладу.
І навіть клопоти, останні осі,
Пасують їй, як знаки гаразду.

Дощі такі, як з неба огудиння.
Сади стоять святі, як хоругви.
І сивини сріблясте павутиння,
І золото живої ще трави.

І що про що там заповідь не дцятє?
І шепче хтось: "Забудься, і вкради".
Ти ж нічия... Уся, немов присвята,
Отим садам, де був я молодим...

* * *

Пахне димом і смутком...
Тут лиш я й сигарета.
Ще зосталось на денці
Коньяка на ковток...

Десь там кола мотає
Обважніла планета.
І за нею в ескорті одинокий листок.

І самотність за небо
Ухопилася димом.
Обпече сигарета пальці, душу,
вуста.

Осінь з нашого літа
Повертає на зиму...
І закутує в себе метушливі міста.

Опадають каштани,
як літа з рахівниці –
Розповзлися по бруку днів
смішні їжачки.

І тепло носять гніздам
заклопотані птиці...
Ті, котрі не покинуть нас
і наші стежки...

Доторкнуса, як вперше,
до твоєї долоні.
Розпливуся тобою
незабутим теплом.

І схиливши сивини
у галантнім поклоні,
Ночувати покличу у вітрів
під крилом...

* * *

А я живу крізь осінь навпростець,
Де час такий,
як листопадів шелест.
Він був і є... Учора, завтра, днесь...
Так неохоче відцвітає верес...

А день мій знов,
немов кудлатий пес.
З-за хмар кудлатих
висолопив сонце.

І мило притулився до небес...
Він добрим був
і добрим охоронцем...

Я дякую за осінь вам і дню,
Та ще йому за відданість собачу...
Танцюють тіні музику вогню.
Напевно, гарно... Але я не бачу...

Я згадкою торкаюся до вас...
Здається, навіть відчуваю дотик...
Відважуюсь, запрошую на вальс,
Затамувавши спогад, наче подих...

Диптих при ліхтарях

1

Вклонялись тіні пізнім ліхтарям.
Текли часи, немов розлиті вина.
Вона ж, немов молитва з вітваря,
Була пречиста і була невинна.

Хоч завше їй здавалось,
що ось-ось

Надйде він, диявол нелукавий.
Такий собі до вчора просто Хтось,
Володар прав на дві ранкові кави.

Осипле поцілунками від ніг,
Забрівши ними на красиві плечі,
І тихо так подякує за гріх,
Що ним він був увесь
вчорашній вечір.

О, Як би підкорялася вона...

Собою осипала б, як дарами.
І ніч, мов келих давнього вина,
Кудись лилася б понад ліхтарями...

2

Твоє мовчання на долонях тиші,
Де вічно правлять світлом ліхтарі...
Чомусь так добре у моєму вірші
Твоїй про щось задуманій порі.

На виноградах достигають вина.
І круговертей повний барабан.
А ти красу одному Богу винна
І посмішки такий
п'янкий шампан...

До плеса парк припаркувала осінь,
Уста твої сотворені для рим,
І дикі гуси криком стоголосим
Знов відлітають рятувати Рим.

Ідеш така чомусь невідворотна,
Що пізно так судилася мені.

Малює осінь золоті ворота
Тобі на домотканім полотні...

* * *

Осінь, чуєш, до себе впусти
Латати діру в озоні.
Згусток мелодії і висоти –
Останній концерт в сезоні...

Осінь, може воно і не час...
Та вже так лягає карта...
Осінь, хто там про білий вальс?
Справді, то це не завтра.

Осінь, може не треба сліз
Про журавлів і вирій?
Осінь, вічний у них безвіз,
Осінь, їм по вірі...

Осінь, хочеш, зостанусь тут
Аж до самого ранку...
Осінь, очі тебе так п'ють
Грішно, немов коханку...

* * *

Заходив берег у ріку.
Захланно й трепетно. Як вперше.
Ти поверни її таку,
Забутих днів забутий верше...

Така натхненно нестрімка,
І ні півслова навпоперек,
Вона була, як та ріка,
А я отой невмілий берег.

Така стелилася постель,
Хитались трави, небо, вигін.
А я тулив її до скель
І цілував у кожен вигін.

І дико з ревнощів стогнав, –
Здавалось, ніби душу місяць, –
Коли до лінії стегна –
Її стегна! – торкався місяць...

Збігає берег до ріки
Захланно й трепетно, як вперше...
Ти поверни усе таким,
Забутих днів забутий верше...

Газета «Слово Просвіти» (Київ),
09. 11. 2020

Поезії осені 2023 року

* * *

Сталась, осінь. Вірю фактам...
Жовтень титрами у кіно.
Час вивірюється, чи як там?
Дощ замислений за вікном...

Я цілую твій кожний атом,
Кожну прожилку на листку,
Все, що є – неминучий фатум?
Міра святості – во гріху?

В наготі охололих вулиць
Світла жebraю в ліхтарів...
Я старався – не розминулись
У світах прохідних дворів...

Келих... Музика... Сигарета...
Повня... Вовком на неї вий...
В сивім дзеркалі тінь поета,
Що від тебе він сам не свій, ...

Що напишеться – все пост фактум,
Дощ доречний розміє зміст...

Йде вистава... І третім актом –
Найбанальніший падолист?

Ще дерева, немов софіти,
Ще сузір'ями – повно зізд...
Треба, осінь, просто жити.
А все решта – художній свист...

* * *

Ловіть мене, вітри мої. Ловіть.
Благословенні будуть ваші лови.
Лиш я один напевно знаю, хто ви,
Мої вітри з небесних верховів...

І будь довкола, білий світе, будь.
Коли води джерельної горнятком,
Коли іще безпомічним щенятком
Нагадуй, що є істина і суть...

І не минай, любове, не минай, ...
І хай там хто й чого для мене просить,
Мені тебе, моя любове, досить, ...
Ти все, що треба нині восени...

Я вас ловив на золото і мідь.
Натхненно так між подихів і літер...
Відомо, що не спійманий – не вітер...
Тепер ловіть мене, вітри мої, ловіть...

* * *

Розверзлося. І далеко, і широко,
І так бракує нашим голосам
Тих молитов, аби лунали вироком
Покірно проминаючим часам...

Бездонне небо прірвою бездонніє,
В ній чорнобривці чорно зацвіли,
Останніх жертв уривчасті агонії,
Останніх правд безпомічне: коли?

А ми ж були і правдам цим належали,
І правд оцих без нас би й не було,
Повсюди межі, межі... А за межами –
Таке всьому якесь пропаде тло...

Ростуть сади з не всохлих
дивом коренів –
Аж по кристалі плечі небесам,
Здається злу, що ми вже ним
поборені...
...Підводимось... І кожен з нас
не сам...

Бо поруч інші з небуттів підводяться,
З уже, здавалось, вічних небуттів,
Дощі у Бога по обличчю котяться,
Нарешті ми такі, як Він хотів?

Далі в соборі триває вистава...

Все що зосталося – згадки і кава.
Давня кав'ярня... Спогад терпкий.
В цьому театрі триває вистава,
А в гардеробі все ті ж номерки...

Десь у соборі ще правиться меса,
Тихо скрипить поза небами Віз,
В'язанка днів, як дрова коло п'єса,
Краплі дощів між непроханих сліз...

Місяцю, чуєш, пливи собі далі,
Десь отуди, де лиш ти і печаль,
Цього кросворду стрімкі вертикалі
Що переходять у горизонталь...

Сутінків цих посірілі відтінки,
Песик прибудний прийшов на поріг,
Просто кросворду порожні клітинки
Рішень і літер чекають твоїх...

В тихих околицях сьомого неба
Світяться спогадів давні вогні,
П'єса іде ще туди куди, треба
Та чи потрібно усе це мені?

Знов на вітри оголошені лови,
Десь там ловці встановили рекорд...
Літери знаєш, і вгадуєш слово,
Та залишаєш порожнім кросворд...

Гріє долоні паруюча кава,
Правиться меса в театрі іще,
Далі в соборі триває вистава,
Музика... Гуца... Сльоза із дощем...

* * *

Цей настрої завтра стане віршем.
Мовчачь невчуті голоси...
Коли настане ще страшніше,
Ти Бога в Бога попроси.

Цієї втомленої ночі,
Під вічним куполом небес
Ідеш, здається, світ за очі
І час немов прибудний пес

Покірно за тобою плента
Між тих забуваних давнин,
Де дотліва твоя плацента
Між твого роду пуповин...

І де твоя некрайня хата
На крайнє місце забрела,
Де церква, ніби сива мати
Видніється з-окоя села...

Де мить розтягнута у вічність,
І вічність стиснута у мить,
І догосподня канонічність
У небо долями стримить...

* * *

Чуєш осінні хорали садів,
Нотами ноті, словами слова?
Падають ябка, такі молоді,
Кров'ю від них червоніє трава...

Блискавка ніби небесний багнет,
Місяць як пам'ятний чийсь
медальйон.

Рани ранкові вечірні ранет,
Стигла керва опадаючих йон...

І розбілілись бинти хризантем,
Що буде далі, не в мене питай.
Господи Боже, віднині Едем,
Бачиш самий – обезлюднений рай.

Єва земна пеленає дитя,
Вічність минає, але не мине,
І не вберігши біблійне життя,
Грішний Адам захищає земне,...

Ангел не відає, хто кому страж,
Вбити Адама замислює Змій...
Єва, заштопуючи камуфляж,
Молиться, мов закликає: «Не смій...»

* * *

В кожнім намірі, в кожнім реченні.
В кожнім пробліскові жалю,
Я люблю тебе самозречено,
Так по-первісному люблю...

Ще пів помислу, ще пів подиху,
Час в обставинах і димах.
На досяжнім початку дотику
Ти така, як любов сама...

І були молитви нестрогими,
Аж розміняними на гріх, ...
Хмари нам пливли оборогами,
Попри наш земний оборіг...

Воскресаючи в кожній вічності
За околицями орбіт,
Пізній стогін зачавши з ніжності,
Первородно народиш світ...

* * *

Горять слова неопалимі
В неопалимій купині,
Опівніч косами твоїми
Порозливалася по мені,

Сузір'я зоряною брестю
У прямокутнику вікна,
Вино настояної млості
П'ємо до дна й не видно дна...

Такі безсовісно наївні
Самі для себе не минем.
Переведи через опівніч
Непогамовного мене ...

Вкажи цілунками дорогу,
Відважним дотиком – стежки
І ангел промовчить у Бога
Про наші праведні гріхи, ...

Володимир ФРИЗ

Доля великого драматурга

Юрко піднявся на половину гори, поглянув ще раз на Ріпне, аби впевнитися, чи за ним ніхто не йде, і маршовим кроком пішов стрімко вгору по вимощеній круглим річковим каменем дорозі. Дорога ця була Юркові відома, бо вела вона не тільки на полонину Баранча. По ній можна було йти або їхати кінями, далеко аж на гору Голицю або до гірських сіл Липовиця чи Суходіл. Звідти вже не далеко до гір Магура, Круглий верх і Яйко Земське, що досягала висоти 1670 метрів. Або на північний захід до Вигоди, Бубнища чи Славського. В компанії пластунів, що приїздили зі Станіслава, він декілька разів ходив туди. З цікавістю і захопленням спостерігав життя горян – Бойків, слухав їхні пісні, танцював з ними «Аркан», співав коломийки, смакував буц і бринзу, спав з пастухами в колибах. Розповідали, що у Липовиці, по дорозі в Криворівню, любив зупинятися Іван Франко. Під час одного з пластунських походів до Липовиці, аби в далеких гірських селах побути серед Бойків на свято Івана Купала, Юрко познайомився з цікавою людиною, справжнім артистом театру «Березіль», який приїхав з Радянської України. Але був цей чоловік родом із Самбора, а його батьківський рід походив з Рожнятівщини. В Самборі його батьки, Степан Пилипович Курбас і Ванда Адольфівна Гейман, німкеня за походженням, мали свій театр. Мама і батько були відомими в Галичині акторами. Лесь Курбас, а саме так звали цього артиста, вже в 1909 році організував у Львові український студентський театр. Далі працював у театрі Гната Ходкевича «Руська бесіда», а в 1915 році відкрив у Тернополі стаціонарний театр «Тернопільський театральні вечори».

В 1918 році Микола Садовський запросив його до радянського Києва, де Курбас організував театральну студію «Молодий театр», а пізніше театр західного взірця «Березіль». Та у

1922 році він з театром переїхав до Харкова, як до нової столиці Радянської України. Переїхав, бо створений ним театр туди перевели, не питаючи його згоди.

В Липовицю Курбас приїхав зі своїм учнем і товаришем Федором Лопатинським та май-

бутньою дружиною Валентиною Чистяковою. Зупинилися вони у стрія*, який служив тут лісником. Лесь привіз Валентину, аби познайомити її зі своєю батьківщиною та ріднею. А ще хотів показати, як святкують Івана Купала його земляки Бойки. Мав намір у Харкові зробити виставу «Украдене щастя» Івана Франка.

Федір Лопатинський був учнем Курбаса та артистом молодіжної театральної студії при харківському театрі. Надзвичайно цікавий хлопець, з яким Юрко розмовляв про різне.

А про Курбаса Федір міг розповісти без кінця і знав про нього все. Артисти показували жителям села і пластунам фрагменти з вистав «Гайдамаки», «Наталка Полтавка», «Ой не ходи, Грицю», читали Шевченка і Франка, співали українські пісні.

Якось випадково Юрко почув розмову Курбаса з його стрієм. Початок розмови був про важку долю українців, і Лесь якось розпачливо сказав стрієві, що нема у Галицьких українців ні прав, ні волі. Стрий довго розпалював люльку, дивлячись на вогонь ватри. Затягнувся глибоко, затримав дим, наче смакував, і за кожним словом видихаючи ароматні тютюнові хмарки, промовив:

– Ой, ніде повної волі і правди нема. А що, Лесю, може, у совітів вона є? Цмакаючи, знову затягнувся димом і продовжив: – Але чує моє серце, Лесю, поїхав ти до них на погібель. Видів я, що москалі чинили у чотирнадцятому, а потім у двадцятому. Чув я розповіді, що вони чинили під Крутами і у Києві в 1918 році. А прийшли туди з гаслом «Смерть українцям!» Вертайся, небоже, додому, послухайся стрія. Ти мудрий чоловік, знаєш шість мов, вчився у Відні і Кракові. Ти що, гадаєш, що вони потребують твого вміння чи досвіду? Думаєш, що вони прагнуть підняти в совітській державі українську культуру? В такий спосіб вони збирають у себе українську патріотичну еліту, аби потім її знищити. З Галичини, Лесю, можна вільно виїхати до Чехії, Румунії або до Німеччини. Та куди забажаєш, хоч до Америки. А з тої безбожної держави людей не випускають живими.

– Але ж нас випустили, стрію, – сміючись та артистично розводячи руками, мовив Лесь.

– Це аби ти ще когось туди заманив, небоже. Не вір совітам і не вертайся в ту країну антихристів, прошу тебе. Іменем твого померлого батька благаю. Та й Валя з Федором нехай залишаються тут, бо пропадете там всі.

Юрко був так вражений почутим, що не спав і думав про цю розмову до світанку. Здалося йому тоді, що той чоловік був мольфаром і наперед знав, що чекає його небожа.

Вражень від Купальської ночі, побаченого і почутого було стільки, що почав писати щоденник. А вже через рік дізнався від полковника 11-го Станіславського пластового куреня імені Івана Мазепи Володимира Тарнавського, що Леся Курбаса заарештували та відправили на каторжні роботи в Біломорканал чи Соловки.

*Стрий, стрійко – брат батька. (Галицький діалект)

Ніна ГОРБАНЬ

Мій сад

Десь далеко, за декілька десятків кілометрів звідси, майже на краю світу, але в центрі світу моїх думок, – мій сад. Холодно йому, мабуть. Набунчені вітри, які щодня все впевненіше демонструють свою силу і владу, шарпають тонесенькі гілочки молодих яблуньок, загрубілі і покручені старістю суглоби груш, зачерствілі і байдужі до всього земного старезні стовбури яблунь, що швидше ждуть смерті, аніж весни.

Сум прийшов у мій сад. Покинули його люди на всю зиму. Закінчилися пташині концерти, тільки горобці базарують та бунтують цілими зграями. Навіть миші познаходили собі кубла і не шурхають у сухій траві, як ще місяць тому, а лінивакувато перелітають від оної схованки до іншої.

Все завмерло, заціпеніло, і тільки вітер халяйнює скрізь, змушуючи підніматись стомлений листочок над іще не улежаним огудинні, тремтіти куку-

рудзяній бадиліні, а одненьке яблужко, що вчепилось за гілляку, змушує вихилитись перед ним – цинічним і зверхнім володарем сьгоднішнього дня. О, скільки децибел витримували ці дерева, оця уся дрібнота, що зараз принишкла в покорі: і зимові завірюхи, і літні суховії, і весняні вітровії, і осінні листопадові заметілі! Що він їм, той вітер, – холодний, хвастливий, поривистий, як молодик на першому побаченні. Мабуть, тільки молодесенькі яблуньки його бояться. Адже скільки загравав, коли вони у весняному цвіті, як весільному вельоні, стояли красунями, дивуючи і землю, і небо, скільки відганяв і бджіл, і птахів, щоб не веселили юнок, скільки тріпав їхні молоді яблужка, як робить це великий ревнивець, який не може доторкнутись у поцілунку до тих яскравих та соковитих плодів-посмішок, – та даремно.

Стара Пепенка мовчить. Вона давно змиралась із тим,

що уже вмерла. Аж ні! Здивувала нас яблуками, які ми побачили лише восени. (Одвічно заклопотані й неухажні). Ми зрадили її, як пам'ять про діда Тимоша, який десь у 20-х роках посадив деревце біля своєї першої убогої хати. Уже ніхто і не пам'ятає ту приземисту хатину, а яблуня і досі вказує, де був її північний бік. Заросла стежка поблизу, де ходили люди і носили своє життя мимо дерева. Вивітрилась ціла епоха, а яблуня живе, та ще й родить.

Антонівка розкошує... Вона ще минулого року була така зачублена та порепана, що ні квітнуть, ні родить не хотіла. А цього року віддячує врожаєм, паморочить ароматом, дивує силою молоді порослі. Доглянули її: розчистили, підживили. Дякує.

Як він там, мій сад? Я тут – із ним.

Прилуку
2022 р.

Володимир Фриз в числі удостоєних високого звання – «Почесний громадянин міста Чернігова»

Чернігівська міська рада на своїй сесії 1 листопада ухвалила рішення про чергове присвоєння звання «Почесний громадин міста Чернігова». Його присвоєно, зокрема, військовим, які на початку вторгнення російських агресорів захищали Чернігів, а зараз продовжують службу в нашій армії. Це **Стефурак Микола Миколайович**, майор ЗСУ, заступник командира механізованого батальйону; **Олефіренко Артур Олександрович**, капітан ЗСУ, командир 8-ої танкової роти 3-го танкового батальйону; **Приходько Олексій Михайлович**, старший сержант ЗСУ, командир гранатометного відділення гранатометного взводу механізованого батальйону.

Також це звання присвоєно Чернігівському міському голові (2015 –2023 р.) **Атрошенку Владиславу Анатолійовичу**, за внесок у громадське, економічне, духовне життя міста.

За видатні заслуги в галузі охорони здоров'я почесне звання присвоєно **Фризу Володимирі Івановичу**, завідувачу ортопедичного відділення КНП «Чернігівська міська лікарня № 2», лікарю ортопеду-травматологу.

Володимир Іванович також відомий як поет, прозаїк, лауреат літературних премій. І він постійний автор нашої газети та газети «Світ-інфо». В газеті «Струна» у номерах 1, 6, 11, 12, 16, 21 надруковано його оповідання. А в № 18 – розділ з його нового роману.

Раїса СТРУНА

* * *

Чернігіє! Древнє місто! Красень град!
Твоя краса і гордість – твої храми.
І коже, н хто живе тут, стар і млад,
Милується твоїми куполами.

У землю Сіверянську міцно вріс,
Зігрітий сонцем і овіяний вітрами,
В історію народу так багато привніс,
Бо перемагав у битвах з ворогами.

Красуня Катеринка зустріча
Бажаною відвідати Чернігіє,
В Бориса-Глібі не згаса людська свіча
Вже ДЕВ'ЯТЬ СОТЕНЬ ЛІТ!
Хвала тобі, Чернігіє!

Червень 2023 р.

* * *

І взимку, часом, квіти розквітають,
Коли наснага до життя
У них така, що ніжні пагоони
І кригу розбивають,
Немов до сонця тягне їх
Невидима рука.

Отак і вмотивована людина,
Що бачить в світі сенс буття,
Нема для неї перешкод –
Завжди до світла лине,
Як виплекане Господом дитя.

Дивись, Людино, завжди
Правді в очі,

19.09.2023.

Ніколи погляд свій не відведи.
Що б не траплялося в житті –
Йди вперед охоче,
І залишай по собі
Праведні сліди.

* * *

Болить душа за нашу українську мову,
Немов за рідну неньку,
що зневажена дітьми.
Заради справедливості веду гірку розмову
І з тим, кому «какая разница»,
І з не байдужими людьми.

Гвалтує душу нам чужинських слів
засилля,
Що витісня рідне слово за поріг,
І рветься на шматки душа з безсилля,
Що рідну мову вберегти народ не зміг.

Скільки синів і дочок України
За рідну мову склали голову своєю?!
За неї землю нашу окупанти
перетворили в руїну,
її відстоюють герої у бою.

І все ж вона жива! І буде вічно жити!
Не знищить незначення – все дарма!
В серцях у наших буде вічно племінні
За рідну мову – в світі краєці НЕМА!

Чернігіє

Микола БУДЛЯНСЬКИЙ

Кольорова осінь

Ця осінь незвична на сто кольорів,
На сто голосів оця осінь.
То жовтий, то сірий,
то срібний мотив,
То сміхом дзвенить, то голосить.

Я вимріяв неба ясну голубинь, –
Вертайте із вирю, птиці!
Я стокольорово в'ялюся тобі,
А ти мені тільки наснишся.

А, може, намаришся юна така –
Веселка в розгніванім небі.
Чому наша осінь непевна й крихка,
Коли вона знову без тебе?!

Я стокольорово до тебе прийду –
То цвітом, то вітром, то хмелем...
Зустрінь, як раніше стрічала в саду,
Стежинкою – дивом зеленим.

І вгорнемось ми, як колісь, у росу
І в ній росянисто заграєм.
Не зчуємсь, як ангели нас понесуть
В любов, що здавалася раєм.

Та поки в нас осінь на сто кольорів,
На сто голосів у нас осінь.
І ти одцвіла, та і я вже одцвів,
І зорі здрибніли, як просо.

Збулося б одне хоч із сотні бажань,
І там, де всіх весен початок.
Обняти б тебе на межі зустрічань
І не відпускати.

* * *

Ти скоро відійдеш, осінь.
Дозволь на межі розлук
Скупать в золотім волоссі
Юначу невтому рук.

І хочу не в тихім місті,
А десь на стежках рудих
Відчутти жагучий присмак
Калінових губ твоїх.
А очі – ожина пізня,
В яких ще роси тремтінь,
Неначе остання пісня
Зів'ялих твоїх картин.

Та хай не вітри промерзлі
Встеляють прощальний шлях,
А біла печаль берези
Сміється в твоїх очах.

І зорі червоногледі
Обсіють правічний ліс.
І взимку не вийде з моди
Рудий, весь ув осінь, ліс.

І місяць – нічний прилуда
Освітить глибоку вись.
І лише тебе не буде
Ні завтра, ані колісь.

Вже осінь, життєва осінь
І важчає серця стук.
Та хочеться, віриши, й досі
Скупати в твоїм волоссі
Юначу потребу рук.

Чернігіє

Любов ГОЛОТА

***
Чорна сука старої печалі
припадає мені до колін –
на якомусь забутому вокзалі
поплелася за мною, як тінь...

Час всихає- піском розсипає
те, що мало минути як дим:
не побачу,
не буду,
не знаю,
не пришвидшу біди і ходи.

Ми з тобою
зжилися і звикли,
німота нам зіграла кубло
тільки вітер як витертій виклик
нагадає про те, що було:

на якомусь забутому вокзалі,
на якійсь обгорілій землі –
ми з тобою себе упізнали
по розвіяній вітром золі...

17. 10. 2023

***
Невидима сльоза в чужому оці...
Погибеле,
в людським потоці
ти жалість звихрюєш
і милість провіщаєш,
І співчуття
до тих,
кого не знаєш,
чий крик відлунює
в далеких небесах...
Душа чужа
як перелітний птах:
і попіл, і яса,
а ще - офіра...
Та світ лукавий
залапає діри
й одвернеться,
і видихне:
- Краса!

18.10. 2023

***
Заходить осінь в кісточку і в шули...
Що не листок- то лист комусь
в минуле,
Чись- святенницьке,
Моє- відчайні грішне:
у нім зависло яблуко торішнє
й підмерзлий виноград –
вже не вино,
а оцет...

Душа оголена, та милости
не просить –
Озиминою дивиться у небо,
бо їй нічого ласого не треба:
ні цих плачів
в осінній позолоті,
ні зернятка в зчорнілїм околоті,
ні слів щербатих,
ні думок лукавих,
ні умирання
в поруділїх травах...
Тому крізь дощ
і мокре шелестіння шепну:
– Люблю тебе,
життя моє осіннє!
Цвітеш
до мене,
як спізнїлий сонях
на жхатому лану,
у доли
на осонні...

26.10. 2023
Київ

Наталка ФУРСА

***
Течія відпускає пісню,
розплітає їй кісу дову, –
та незмінно ув осінь пізню
повертає свою дорогу.

За косою спливає листя,
пелюстки, що одквітли в травні,
рвані шворки її намиста,
стьожки й крайки мелодії давніх.

А за ними – густа і темна,
наче назирці після бою,
важко суне вода тотемна,
дена тягнути за собою, –

і згортає сувоєм річку,
і вуста замикає тиша.
... Стука в кригу стара Марічка,
що на берег колись не вийшла.

3 книжки «Без сорочки» (2022)

Гештальт

1
Дзвінкий поріз об гостру сталь води.
Підтятий розблиск голувої крові...
Мій місяцю, ти знову – молодик,
веди мене, як діву – молодий
крізь першу ніч, і другу – аж до повні.

Веди мене, гарячу, і студу
на пучки, що відштовхують опертя,
на коси, що здіймаються як дим,
на очі – з хижим позирком рудим,
що у п'ятні шукають погляд смерті.

2
Облий мене студеним із ковша
потоком світел од зірок погаслих,
аби пилком олав осінній шал
і вийшла – снігом – вражена душа
з прожитих лиць і пережитих масок.

І мо', вселилась в зіллячко-євшан
і тонко засріблялась на стеблинах...
Веди проз пам'ять – і не спокушай,
бо, місяцю, весь блиск твого гроша
не вартий навіть споминів полинних.

3
У кожнім слїді – сонний схлюп води,
та вже за мить – звиває крига грані...
Мій місяцю, ти знову – молодик,
веди мене, як діву молодий –
крізь першу ніч, і другу, і останню.

Крізь коло й крує, і кулю – до зізди,
що зародилась в зірці вечоровій...
Веди... хоча даремні всі труди:
як станеш темним – я вернусь сюди
з ковшем у лід загуслої любові.

1-3, 25-26. 10. 2023
м. Ромодан, Полтавщина

Люцина ХВОРОСТ

Орендована домівка

Орендована домівка –
як годиться, з договором.
Пюфарбована долівка,
у лазничці білі кахлі.
Рушники і покривала,
що теплом чужим пропахли,
їх чужа рука тримала –
з власним щастям, власним горем.

Будь ти проклята, навало,
злого ворога сваволе,
що краян моїх прогнала
з рідних стїн, із рідних вулиць.
Суперечки недоречні: не минуло,
не минулось,
ми в літа свої статечні будем
як покотиполе.

Нам нічого не належить.
Люто прагнеться додому,
тільки що від нас залежить? –
ми готельні постояльці.
Втім, життя і є мандрівка,
тільки час біжить крізь пальці.
Ми в романі, де кінцівка невідома,
невідомо.

Може, ми вціпіли дивом –
всє у світї так нетривко.
Може, хтось тут був щасливим,
успіхався в ці дзеркала.
Може, хтось тут був нещасним...
тільки я б не нарікала,
бо ж і тіло наше власне –
оренована домівка.

***
Втекли метелики з веранд,
а з ними і тепло.
Всє, що було, було невлад?
Неправильно було?

Вже артистичний падолист,
а може, листопад
вальсує над дахами міст,
вузлами естакад.

Минуло літо, як любов,
що начебто одна,
і щемно на душі, немов
є наша в тім вина.

Але не вір: нема вини,
є лиш вино утрат.
Надпий його і пригорни
мене, неначе брат.

Мов оркестрові духові,
аудуть клаксони авт.
Вже добре те, що ми живі, —
одна з раптових правд.

19. 10. 2023
Харків – Варшава

Раїса ОБШАРСЬКА

***
Я сяду у потяг, у ніч проросту,
І буду дивитись із теплою вірою,
Як падають ноти у темнї густу,
За сірим віконцем з фіранкою сірою.

Усі свої мрії, в полонї імлі,
Я може забуду у поїзді дальньому,
Лиш руки його, що із вітром були
В моєму волоссї,
в прощанні вокзальному.

Я їх, мов кохання ромашковий вальс,
Відчую єством, наче згадки непроханї,
Бо не повернути ні потяг, ні час,
Нї нас, що були до нестями закоханї...

***
Від вина його слів
Захмелїла іду,
Мїж хмарин-кораблїв
Свій кораблик знайду.
Входжу в осінь, як в сон,
Мов у теплий ставок,
І біжу марафон
Із невпинних думок.
Вже стежки переплїв
Сїрий буднїв павук,
А вино давнїх слів
Терпне в чашї розлук...

Жовтень 2023
м. Чортків, Тернопілья

Поетична Прилуччина

Світлана КОРОБОВА

Під осіннім дощем

От уже і дощі завантажила осінь,
І життя монїтор на печалї завис,
А я думала, літо трояндове ї досї,
Не помітила навіть, як дні відцвілись.

Осипаються золотом... Я б підбрала,
Та нічого з опалого вже не зроблю.
Час колись свій на дріб'язок нащось міняла,
А тепер поспішаю сказати «люблю»

Кожній митї життя, обїняти секунди,
Цїлувати хвилини іще і іще,
Бо очі, саме цих, вже ніколи не буде.
Я радію життю під осіннім дощем...

Гойдалки

Неначебто знов повернулося літо.
В останні обїїми готова летїти!

Як крила, мої розкриваються руки
Назустріч листочкам, осіннім Прилукам!

Краса надї мною – ці гойдалки в небї!
Звисає проміння:
– Берися! Для тебе!

Тримаюсь, лечу усе ближче до світла.
Нехай я ї осіння, та ще не відквітла,
Нехай я ї не птаха, а як же літаю!
Гойда мене осїнь. І сонце гойдає!

Міраж

А літо вже позаду. Оглянутись?
Покликати? Почує? Мабуть, ні.
Його уже ніяк не повернути,
Хїба що доторкнутись увї сні...

Цї міражі... Бува, ї в людськї подобї
Пронадливї такі в далечинї.
– Дїйди, – зовуть рукою, манять, – спробуй.
І ти їдеш на блиск, тепло, вогні.

Наблизишся – а всє це відпливає...
Примарна декорація! Муляж,
Який на себе люди приміряють
І еріються. І я такий міраж.

І я фантом. Біжать за мною радо
По небу хтось, а хтось і по землі,
Не вірячи, що літо вже позаду
І даль несуть на крилах журавлї.

Не розбий

Не перетнулася роки,
Хоч перехресть було доволї.
Дві незнайомки – нашї долї
Ішли по різні двї руки

Цього життя. Дивлюсь на тебе
Крізь не потріскане ще скло,
І щоб не боляче було,
Я шепочу тобі: «Не треба»

Не порушай цю таїну,
Не роздоби, бо дуже жалко.
Кохати можна тільки палко
І, на мїй погляд, лиш одну.

Не розтрощи це дивне скло
Переконань моїх і віри,
Бо ї від пораненого звїра
Також їде яєсь тепло.

Гріхи надїї, грїхи бажання
Лиш до пори мовчать у нас.
Ой, не розбий цей тихий час
Ой, не впусти туди кохання!

Євген ПОСТУЛЬГА

Не відвертаймось від минулого.
Не мною сказанї слова,
Щоби забуте і замупене
Не повторилося, бува.

Воно нікуди не подїлося.
Воно чигає, наче крук.
Від цього, справді, нашї біди всі
І вкотре нам не зїйде з рук.

Багато ж бо таких «добродїїв»
З лиця порядних і незлих,
Що і минувшину розпродують
І нас великих і малих.

***
Бує лїс, як лїс – берези і дуби.
Багато сонця, тишї і задуми.
Внизу у листї поралїсь гриби,
Збирали всє, що названо, задурно.

Живї там тїні борсались в травї.
Шукали, мабуть, свіжу прохолоду.
Спекотний день сьогоднї їх привїв,
А то самї не зважились з роду.

А потім хтось некликаний, чужий
Приперся, всє руйнуючи достопу.
І вже нема кому у лїсі жити,
Немов після вогненного потоку.

***
Не в рукотворних храмах, а в живих
Живе Господь, хто хоче – розумїє,
Що нас оберїга від зла і лих,
І невимовно душами змалїлих.

Всі нашї днї зі стпичок ї падїнь.
Із надзусиль піднялись над собою.
Він з нами в нас у радостї ї біді,
І неодмінно з помїчю ї любовю.

І як би тяжко ї скрутно не було,
І вже б, здавалось, виходу немає,
Тебе підхопить на Своє крило
І не пожурить, і не покарає.

***
Мїй погляд синім смутком упаде
На чорнобрївцї, сальвії ї жоржини,
Щоб захистити квіти, хоч на день
Од морозцїв ранкових одержимих.

Та ненадїйний захисток цей, ні,
Як ненадїйне серця стукотїння.
І всє, крізь сиву паморозь менї
Всмїхнуться вдячно їхнї змерзлї тїні.

А потім сонця злякане тепло
До них прилине, нїби спохватившись,
І розлетиться паморозь скло,
І тихий зойк порушить мертву тишу.

Ніна ГОРБАНЬ

***
За сльози ранку ї слїпоту туману,
За прїле листя і густу сльоту,
За голе тіло стомленого саду –
Ї некольорову осїнь я люблю.

В її очах нема і нотки смутку.
Вона прекрасна ї мокра і нає!
Я віддала б її празничкову хустку –
Та до снаги її сіра пелена.

***
Сховаю журбинку у золото жовтня.
А сонця ж... по вінци у день налїлось!
Дорога у пам'ять така незворотня –
Наснилось, намарилось чи відбулось.

Листочком злетїли облїччя і дати.
Дивись – завихрїли у далеч рокїє.
Зїбрати б всі спогади ї просто роздати
Усім, хто стривожити душу зумїє.

В життї переважно усе прозайчно...
У золотї осенї – свято із свят.
Сьогоднї згадалось, що в серці навїчно.
Легенди осіннї розкаже час.

***
Наспїх каву допивала, кидала ключї,
Посмішки всїм дарувала – мала і чужї.
Наспїх словом молитовним зустрічала день,
Наспїх душу лікувала, кішку і мігрень.
Зустрічала ї відпускала – всє не тї, не тї...
В білу вазу жовтї квіти ставила собі.
Одягала хустку з шовку – їшла під образи,
Бїгла в поле, слухать наспїх предків голоси.
Дверї настїж відкривала радостї ї журбї.
Наспїх митї пропускала – митї золотї.
Раптом хтось плеча торкнувся,
обїзває на «ви»...
Зупинїться! Досить «наспїх!» В осенї вже ми.

Всі поезії прилучан – жовтень 2023 року

Авторка про себе

Народилася 30. 10. 1981 р. в смт. Сосниця. Працювала в журналістиці (спілчанка Національної Спілки журналістів України), нині – в науковому середовищі Сосницького музею О. П. Довженка. Літературу в своєму житті сприймаю як спорядичне явище – Слово проходить під впливом певних подій чи певних станів, часто провідником в це Царство Слова є Природа. Зазвичай із такого єднання з усім живим народжуються тексти, які відчуваю, які є моїм проживанням безлічі живих душ, що нас оточують, та їх історій. Пишу нечасто, але більшість з написаного люблю.

2012 – дипломантка II Міжнародного фестивалю матеріалістичної літератури «Золота Мантикора»; 2014 – Всеукраїнський конкурс есеїв «Віднови себе», III місце. Неодноразова переможниця мережових конкурсів фантастики. Літературні публікації: альманах «Мантикора», журнал «Азимут», альманах «Digital романтизм», журнал «Чорнильна хвиля», збірка «Після опівночі», збірники фантастики «Найкраща українська фантастика» (2018, 2019, 2020 рр.), антологія «Зірководи» (2020), а антологія «Ковчег» (2021).

Ольга ЯРМУШ

Світ у віддзеркаленні

***

Місця, які були людними, стали безлюдними. Зате ніщо не розлякує підводних Німіх, і їхнє сутінкове полювання на слабших роду свого проявляється назовні гучним сплеском на поверхні води. Кола розходяться, а коли ріка знову стає спокійною, можна бачити, як маленька купка тополиного пуху, просвічена сонцем наскрізь, повільно опускається на дзеркальне плесо. Табунці мальків, цікавих і безтурботних, весь час крутяться на міліні, при самому березі, запливаючи в свіжий людський слід, бо ще нічого не знають про небезпеку. Дізнаються пізніше... Земля – це світ хижаків...

Десять років над темним лісовим озером витьохує вівчарик-ковалик. Кружляють дивні пари – лелеки і шуліка між них. Пролітає чайка... Бабка з кришталевими крилами спускається на воду раз-вдруге-втретє, ніби кинутий плаский камінець... Легкий річковий бриз здуває у воду пісок – такий спокійний день, але тепер розумієш, де поділись твої сліди...

Сидиш на березі Десни і почувашся великим створінням, яке спостерігає за життям менших істот. І раптом проймає несподіване і неприємне відчуття – ось так і Бозя перепочиває собі на березі галактичного Чумацького Шляху, опустивши ніжки в нього, пересіває між пальців піщинки зоряних систем і краєм ока спостерігає, як на планеті X одні з роду свого пожирають інших з роду свого... Молись не молись, не на

все воля Божа, інколи він просто відпочиває на березі...

Про момент «тут і зараз» і можливість бути щасливими в ньому... Скільки не піднімай бігунку вгору, вище 50% він не тягнеться. Як би у певну трансцендентну заслужено-потрібну мить не було зворушливо-затишно, умиротворено, завжди залишається шпарина усвідомлення, що хижак полює і що жак існує, і що в цю мить мені щастить лише в тому, що все це не тут і не зараз зі мною...

...Десна – ріка дуальної природи: вона буває місцями двокліпною – один берег чорний, протилежний – білий. На чорному березі лежать дерева-потопельники, більше нагадуючи кістяки велетенських Німіх. На Соловйовій ріка намила ідеально білу піщану дюну. На ній можна влаштувати гарні фотосесії, хто вміє. Я позбавлена артистизму, але уявляю, які красиві фотогенічні речі можна тут створити.

Липень 2023

***

Між деревами Середмістя і деревами Простору є суттєва різниця. Дерева Простору не мають обмежень, окрім власної природи рости там, де колись ненароком було опущено їх насіннями в лоно землі. На противагу від перших. Дерева Простору – це дерева дикої нутра, сочистої сили, що виривається з перепрілого ґрунту, це дерева, всередині яких живе вітер, а ночами з них виходить темрява. Ця ж темрява прокладає темні зморшки на їх корі при світлі дня і в них можна бачити багато такого, що зазвичай невидиме – рельєфи земної поверхні з висоти пташиного лету, контури облич, русла пересохлих рік, долоні старої жінки, яка все життя випікала хліб у печі...

У деревах Простору відчувається спокійне терпляче споглядання за колообігом життя і всякою дрібною мереживою коріння і під тентом крон. У цих деревах живе давнина... стежки і дороги, десятки тисяч сходів і заходів сонця, попіл серпневих зорь, солом'яні хати і солом'яні

люди, незліченна кількість поколінь білок, що колись ховали горішки у їх тілі, столітні щуки, що й досі, оброслі мохом, сплять на дні придеснянських озер і трохи навіть змагаються у давності з високими дітьми пралісів і лук. Не виключено, що глибоко в їх білій деревині сплять і кулі останніх локальних і світових воєн, а в корінні – безіменні рештки ніким не знайдених солдатів в обіймах зі зоржавілою зброєю. Дивовижно, що чорні копачі не продзвонюють ці ар-

тефакти, напевно, сила дерев Простору надто густа і в'язка для металевих датчиків...

Дерева Простору сповнені величі і мудрого мамайства настільки, що не можна, побувши поряд, не відчути їх вільний дух, як і не можна не почути ту тиху пісню, яку співають листя і вітер про життя на волі, поблизу річок, урочищ, лісячих підземних міст і дивних потаємних кротовин у іншу реальність. Навіть якщо такі дерева помирають і їхній дух іде у безупинний живий потік перевтілень, висохлі оболонки дерев-небіжчиків стають багатоярусними пристановищами чорних лелек та білих чапель, що завжди тримаються далі від людей, але ближче до царства свободи.

Дерева Середмістя лише зітхають по далекому дикому вікуванню своїх побратимів, ковтають пил і їдкі вихлопні гази й снують в наступному циклі народитись вільними, якщо на те буде воля крилатих Господніх посланців...

Жовтень 2022

***

В останній день літа поїхали в маленьку експедицію до рогами і озерами, описаними О. Довженком у «Зачарованій Десні». То був такий заплутаний маршрут порослими густою травою стежками довкіл села Мале Устя, що сама я його, певно, і не відтворю без нашого провідника. Підковоподібне Довженкове озеро століття тому було чимось іншим, мало й іншу назву, та тепер зветься саме Довженковим, вочевидь, на згадку про те, як убрали колосів сіножаті над Десною красиві працюючі козацькі предки режисера. Та й сам він в отроцтві, мабуть, не так працюючи, як рахуючи зірки на перекинутому небі після того, як згасне багаття над Десною і всі войовничі родичі його поснуть міцним сном зморених роботою і спекою людей.

Повз озера Добре і Церковне, об'їхали ми Довженкове озеро, побачили, де воно бере воду з Десни під час весняних водопіль. До несхочу насмакувались сизою ожиною, що рясно дозріває в кінці серпня, побродили біля старезних, древнених верб, під чиїми коренями бобрі нарobili домівок, доїхали з усілякими перепонами і дорожними пригодами до того чарівного місця, де з Десни починається Сейм, та й повернулися на роботу...

А ще зустрілось поблизу села просто гігантське дерево – подібних я давно не бачила, хіба в Рихлах. Сокорина, сокур, осокір – чорна тополя. Ростає собі вже кілька віків деє при дорозі за Довженковим озером і Рильських, і багатьох інших, хто бував в тих місцях в минулому і позаминулому, може, і позапозаминулому сторіччях. Дерево Простору! Дерево, що могло б потягнути на охоронний статус, як на мене. Бо вікові дерева – це такі ж унікальні об'єкти планети, як і рукотворні пам'ятки.

Ви знали, наприклад, що у Британії понад 20 тис. дерев мали охоронний статус у 2003 році, до 2010 ця цифра повинна була зрости до 100 тисяч, в Італії станом на 2005 рік – 25 тисяч заповідних дерев, в Польщі – 53 тисячі, в Естонії і Латвії на обліку ВСІ вікові дерева, у Канаді старі дерева «нагороджуються» медалями, які кріплять до стовбура?.. В Україні ж станом на зараз під захистом зовсім смішна цифра, як на таку велику і родючу землю – менше 3 тисяч вікових і меморіальних. В європейських країнах виділяються кошти на догляд за такими деревами-патріархами, на їх лікування. А коли дерево помирає, то стовбур залишають, адже він є не лише пам'яткою

природи, але й домівкою для великої кількості живих істот, крім власне людини.

Якщо схочете, поділіться своїми деревами Простору і деревами Середмістя.

Треба трішки цю осінню дощову меланхолію розбавити...

***

Деє там, в середині минулого століття, в наших місцях була популярна історія про одного професора, який, погулявши заплавленими луками, із за-

хватом вигукнув: "Тут росте все, щоб оживити мертвого!" Тоді справді травами піднімали на ноги, значно, для чого росте та чи інша рослина і що їй сказати, щоб і вона відповіла...

Два роки підряд річкових розливів дуже добре вплинули на луки – цвітуть-палають... Вода уберегла деякі місця від кіс і плуга, тому там розлилися моря квітів...

Вода розплодила плазунів і рибу, а отже можна розкошувати великим птахам. Сьогодні ми з колегами поїхали в нелюдні краї озер і трав з травами для роботи і... лелечі зграї в такій кількості, а до них білі чаплі, чайки і дикі качечки... Я це побачила і це щось!.. Шкода, що не передати ні словами, ні світлинами... Просто доведеться повірити у те, що поряд є царство крилатих і вільних...

В одному урочищі, моєму улюбленому, яке, вважаю, можна зробити заповідним через велику кількість рідкісних червонокнижних рослин і через те, що чорні лелеки і білі чаплі там літають так низенько, що заведуть не торкають крилами, а білі лелеки ходять поруч, трохи збентежені від нежданих гостей, цього річ розрослися косарики черепичасті, або дикий гладіолус. Рослина має серйозний охоронний статус, оповита легендами і магичними історіями. Торік в цій урочищі я знайшла щось там з п'ять стеблин. А цього річ – цілі галявинки...

ГЕОГРАФІЯ:

Луги: ур.Кута, на шляху до Білої Кручі, на шляху до Пекарівського порому, біля х. Чащі.

Птахи: на болоті Пожарниці між Красною і Лисою горами за В'юнищем, в ур. Кута.

Червень 2023

Золотий фонд української естради

Наша газета веде цей просвітницький проект, матеріали для якого беруться з однойменного сайту, його адреса: <http://www.uaestrada.org/>

Ансамбль «Водограй»

Дніпропетровськ. Керівники — Володимир Марховський, Олександр Шаповал, Людмила Артеменко.

ВІА «Водограй» було створено в Дніпропетровській філармонії 1974 року, основу його склали досвідчені джазові музиканти з біг-бенду Володимира Марховського — саксофоніст Олександр Шаповал, клавішник Олег Косько, барабанщик Олександр Гуров, басист Олександр Іщук, а солістами стали Людмила Артеменко (колишня учасниця гурту «Смерічка»), Ігор Пеня (незабаром пішов до «Піснярів», його замінив Олег Хоменко) та Віктор Шпортко. Досить швидко ансамбль отримав визнання, 1977 року музиканти вже записали дебютний диск-гігант «Запроси до танцю». Платівка вдалася досить еkleктич-

ною: традиційна естрада розбавлялася високопрофесійними джаз-роковими обробками народних пісень та інструментальними п'єсами.

Людмила Артеменко тричі ставала лауреатом: на конкурсі виконавців радянської пісні в Москві 1977 року, потім двічі поспіль на телеконкурсі «С песней по жизни». 1979 року третє місце на цьому ж конкурсі виборов Віктор Шпортко, після чого його запросили до Київського мюзик-холу. Чудовим вокалістом був Олег Хоменко.

Записаний 1979 року другий альбом гурту виявився ще більш еkleктичним, ніж перший, і був розділений «Мелодією» на три міньйони — найцікавішою виявилася платівочка з джаз-роковим репертуаром. З часом музикантам набридли філармонійні ВІА-

обмеження, і досить швидко склад ансамблю повністю змінився. У 1981 році «Водограй» залишив його засновник О. Шаповал, який очолив джаз-оркестр Київського театру естради. Олег Хоменко і музичний керівник Руслан Горобець перейшли до ВІА

«Чарівні гітари». Залишилася тільки Людмила Артеменко, яка стала художнім керівником; згодом вона була удостоєна звання заслуженої артистки України.

На початку 1990-их років ансамбль розпався, і Людмила Артеменко стала виступати сольо.

Наші чарівні пісні

Водограй

Музика та вірші: Володимир Івасюк

Тече вода, тече бистра,
А куди — не знає,
Поміж гори, в світ широкий
Тече, не вертає.
Ми зайдемо в чисту воду
Біля водограю,
І попросим його щиро —
Хай він нам заграє.

Приспів:

Ой водо-водограю, грай для нас, грай,
Танок свій жавий ти не зупиняй,
За красну пісню на всі голоси
Що хочеш, водограю, попроси.

Струни дає тобі кожна весна,
Дзвінкість дарує їм осінь ясна,
А ми зіграєм на струнах отих —
Хай розіллють вони радісний сміх.

Подивись, як в сіру скелю
Б'є вода іскриста,
Ти зроби мені з тих крапель
Зоряне намисто.

Краще я зберу джерела,
Зроблю з них цимбали,
Щоб тобі, дівчино мила,
Вони красно зграли.

Приспів

Забудеш

Музика: Остап Гавриш

Вже відгоріли айстри у саду,
Кленове листя золотом обліто,
А я їду, по стежечці їду,
Яку стоптало наше спільне літо.

Я знаю, ти не вернешся уже,
Бо наші долі ніби розкопались.
Але для чого пам'ять береже
Твоє тепло і твій привітний голос?

Приспів:

«Забудеш?» — запитують трави сумні.
«Забудеш?» — питає із вирію птах.

Слова: Вадим Крищенко

А серце не може сказати, що «Ні»,
А серце не сміє сказати, що «Так».

Я не шукаю, на чий він,
Те, що стежина не простпалась далі.
Але здається вже тепер мені,
Що ми змінiali радість на печалі.

І загуляли ніжність молодю
В словах гарячих і несамовитих.
Я знов їду, чого знов їду,
По стежці, де ходило наше літо?
Приспів.

Така багата українська мова

Ось невелике оповідання, в якому ВСІ СЛОВА починаються на одну і ту ж літеру «П».

Перший поцілунок...

Популярному перемишлянському поетові Павлові Подільчаку прийшло поштою приємне повідомлення: «Приїздить, пане Павле, — писав поважний правитель повіту Полікарп Паскевич, — погостюєте, повеселитесь». Пан Павло послішив, прибувши першим потягом. Підгорецький палац Паскевичів привітно прийняв приїжджого поета. Потім підїхали поважні персони — приятелі Паскевичів... Посадили пана Павла поряд панночки — премілої Поліни. Поговорили про політику, погоду. Пан Павло прочитав підібрані пречудові поезії. Панна Поліна програла прекрасні полонези Понятовського, прелюд Луччині. Поспівали пісень, потанцювали падеспань, польку. Прийшла пора пообідати. Поставили повні підноси пляшок: портвейну, пльски, пшеничної, підігрітого пуншу, пльзенське пиво. Принесли печені поросята, приправлені перцем, півники, пахучі паляниці, печіночий паштет, пухкі пампушки під печеричною підливкою, пироги, підсмажені плєчки. Потім подали пресолодкі пряники, персикове повидло, помаранчі, повні порцелянові полумиски полуниць, порі-

чок. Почувши приємну повноту, пан Павло подумав про панночку. Панна Поліна попросила прогулятися по Підгорецькому парку, помилуватися природою, послухати пташині переспіви. Проплузіція повністю підійшла прихмелілому поетові. Походили, погуляли.

...Порослий папороттю преданий парк подарував приємну прохолоду. Повітря п'янило принадними пахощами. Побродивши по парку, пара присіла під порослим плющем платаном. Посиділи, помріяли, позіхали, пошепталися, пригорнулися.

Почувся перший поцілунок: прощай парубоче привілля, пора поетові приймакувати!

А ось вірш, де всі слова починаються на літеру «С».

САМІТНИЙ САД

Сонно сипляться сніжинки,
Струмись стомлено сичить.
Стихли струни, стихли співи,
Срібні співи серенад
Сріблом стеляться сніжинки
Спить самітний сонний сад...
Сипле, стелить сад самітний
Сірий смуток — срібний сніг,
Сумно стогне сонний струмись
Серце слуха скорбний сміх
Серед саду страх сіріє.
Сад солодкий спокій снить.

Плеоназми: уникайте зайвих слів

Багатослів'я в текстах не завжди корисні, а часто навіть свідчать про низьку його якість та неосвіченість автора. Одним із найпоширеніших таких слововживань є плеоназми — сполучення близьких за значенням слів, з яких одне або кілька логічно зайві. Ось добірка поширених плеоназмів та способів їх уникнути. Зліва вказано доволі поширений варіант із зайвими словами. Справа — оптимальний варіант того ж значення, але без зайвих слів.

CD-диск — CD або компакт-диск (compact disc);
SMS-повідомлення — SMS (short message service);
адміністративний менеджмент — керування / менеджмент;
акцентувати увагу — наголошувати / акцентувати;
анімаційний мультфільм — мультфільм / анімаційний фільм;
арсенал зброї — арсенал / склад зброї;
багатий олігарх — олігарх;
базова основа — основа;
бестселер продажів — бестселер;
бурхливі овації — овації;
великий мегаполіс — мегаполіс;
взаємозв'язок між собою — взаємозв'язок;
виключна прерогатива — прерогатива (виключне право);
відступати назад — відступати;
відтінок нюансів — відтінок / нюанс;
візуальне зображення — зображення;
вільна вакансія — вакансія / вільне місце;
внутрішній інтер'єр — інтер'єр;

вперше познайомитися — познайомитися;
гастрит шлунка — гастрит;
героїчний подвиг — подвиг / героїчний вчинок;
демобілізуватися з армії — демобілізуватися;
депіляція волосся — депіляція;
державний чиновник — чиновник;
дитячий лікар-педіатр — педіатр / дитячий лікар;
долоні рук — долоні;
достовірний факт — факт;
забезпечувати гарантію — гарантувати;
завершитися до кінця — завершитися / закінчитися;
завзятий ентузіазм — ентузіазм;
захисний імунітет — імунітет;
злітати вгору — злітати;
знижка мінус 10 % — знижка 10 %;
ілюстративне зображення — зображення;
імпортувати з-за кордону — імпортувати;
колега по роботі — колега;
майстерний віртуоз — віртуоз;
мене особисто — мене;
місцевий діалект — діалект;
місцеві аборигени — аборигени;
морганув очима — морганув;
наволочки для подушок — наволочки;
найбільш оптимальний — оптимальний;
народний фольклор — фольклор;
натопи людей — натопи;
незвичайний феномен — феномен;
несподіваний сюрприз — сюрприз;
обмінний бартер — обмін / бартер;
одноголосний консенсус — консенсус;
основний лейтмотив — основна думка / лейтмотив.

Оголошена передплата на газету «Світ-інфо» на 2024 рік

Усі поштові відділення й листноші області ведуть передплату на Чернігівську обласну газету «Світ-інфо».

Передплата йде на будь-який термін, починаючи з доставки газети читачам з кожного наступного місяця. Можна передплатити газету на свою адресу або на будь-яку адресу в області.

Передплатна ціна мінімальна: 20 гривень на місяць.

Передплатний індекс «Світ-інфо» — 86514.

Основні теми газети:

Події в області, Україні і світі.

Політика, соціальні проблеми, екологія.

З історії України, СРСР, планети.

Проза і поезія.

Культура, мистецтво, спорт.

Корисні поради. У світі цікавого.

Долучайте нових читачів. Прочитавши газету, покажіть її друзям, знайомим, колегам, запропонуйте також передплатити.

Засновником і редактором газети, як і газети «Струна», є Петро Антоненко.

«Світ-інфо» — цікава газета для кожного з вас!

Чернігівський культурно-мистецький центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернігів, вул. Шевченка, 9,
тел. (063) 236-18-03 <http://intermezzo.org.ua>. e-mail: kmc.intermezzo@gmail.com
ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажу книги, музика, мистецтво, сувеніри, канцтовари, а також туризм, екскурсії, проведення презентацій, прес-конференцій, творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернігівська міська організація Суспільної служби Світового конгресу українців

Види послуг: соціальний патронаж, видавнича діяльність, сприяння вихованню дітей, відродженню духовних і національних традицій. Вул. Шевченка, 9.
Тел. (063) 236-18-03.

НАША ГАЗЕТА — НА САЙТІ В ІНТЕРНЕТІ

Еже кілька років існує в Інтернеті сайт обласної газети «Світ-інфо». На цьому ж сайті розміщуються і всі номери нашої газети «Струна». Там ви прочитаєте і цей, і попередні номери. Всі публікації й ілюстрації можете легко скопіювати.

Адреса сайту: <http://svit11.wordpress.com>.

Газета виходить за сприяння Товариства Української Мови (США) і Міжнародної Фундації імені Івана Багряного (голова ТУМ і Фундації — професор Віра Боднарчук, скарбник Фундації — Олексій Коновал).